

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΕΣ ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ

Κατερίνα Ηλιού, Κατερίνα Βεζυργιάννη¹

1. Εισαγωγή

Στο πλαίσιο υλοποίησης του ερευνητικού έργου πραγματοποιήθηκε εστιασμένη συζήτηση με στελέχη ιδιωτικών επενδυτικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται στο χώρο παροχής υπηρεσιών ενέργειας. Πρωταρχικός στόχος της εν λόγω εστιασμένης συζήτησης ήταν η συγκέντρωση και καταγραφή εξειδικευμένων πληροφοριών από έμπειρα στελέχη φορέων που δραστηριοποιούνται στο χώρο παροχής υπηρεσιών ενέργειας. Τα στελέχη αυτά, ιδιώτες παροχείς ηλεκτρικής ενέργειας, ασχολούνται ενεργά και συστηματικά με ζητήματα διαχείρισης - κυρίως παροχής, καθώς και παραγωγής - ενέργειας, χρησιμοποιώντας πόρους είτε από συμβατικές, είτε από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Ειδικότερα, η επιλογή της σύνθεσης της ομάδας εστιασμένης συζήτησης με ιδιώτες παροχείς ηλεκτρικής ενέργειας αποσκοπούσε, εκτός από την κατ' αντιπαράθεση παρουσίαση διαφορετικών προσεγγίσεων σχετικά με το ενεργειακό μοντέλο της χώρας και τον εντοπισμό βασικών δυσλειτουργιών του με οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις, τη διατύπωση τεκμηριωμένων προτάσεων για την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των εθνικών ενεργειακών πόρων για τη διαμόρφωση ενεργειακής πολιτικής σε εθνικό και τοπικό επίπεδο.

1. Η Κατερίνα Ηλιού και η Κατερίνα Βεζυργιάννη είναι Ερευνήτριες του Ε.Κ.Κ.Ε.

2. Το πλαίσιο αναφοράς και η μεθοδολογία

2.1. Ενέργεια και οι ιδιώτες επενδυτές

Η χώρα μας αναπόφευκτα, τόσο λόγω παγκόσμιων φαινομένων, όπως η κλιματική αλλαγή, όσο και λόγω της ιδιότητας του μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καλείται να εναρμονιστεί με το διεθνές περιβάλλον ως προς την ενεργειακή πολιτική της και τους ενεργειακούς στόχους της. Κατά το χρόνο υλοποίησης του ερευνητικού έργου, σύμφωνα με το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, η στρατηγική της Ελλάδας για την ενέργεια περιλαμβάνει τις εξής παραμέτρους²:

- Δυνατότητα χρήσης ποικίλων ενεργειακών πόρων
- Κατασκευή αγωγών μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου στα πλαίσια διεθνών δικτύων
- Αυξημένη εκμετάλλευση ενδογενών ενεργειακών πηγών και αποθεμάτων
- Απεξάρτηση από μεμονωμένες εισαγόμενες μορφές ενέργειας υψηλού ρίσκου
- Ανάπτυξη εγκαταστάσεων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και παροχή κινήτρων
- Χρήση και διάδοση καθαρών και αποδοτικών τεχνολογιών που σέβονται το περιβάλλον
- Απελευθέρωση της αγοράς, διεύρυνση της ανταγωνιστικότητας, κατάρνηση των μονοπωλίων στις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου
- Δημιουργία θετικού επενδυτικού κλίματος σε ιδιώτες και επιχειρήσεις στους τομείς παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας
- Εξοικονόμηση ενέργειας σε βιομηχανία, μεταφορές, κτήρια και κατοικίες
- Θέσπιση εθνικών στόχων για αύξηση του μεριδίου διείσδυσης της παραγόμενης ενέργειας από Α.Π.Ε., την μείωση των αερίων του θερμοκηπίου και την εξοικονόμηση ενέργειας

Η στρατηγική αυτή υιοθετήθηκε για να απαντήσει στις σύγχρονες προκλήσεις, οι οποίες συνοψίζονται στα εξής:

2. Οι πληροφορίες προέρχονται από την ιστοσελίδα του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=274&language=el-GR> [Ημερομηνία πρόσβασης 23/1/2017]

- Στην κλιματική αλλαγή και το φαινόμενο του θερμοκηπίου και γενικά τις προκλήσεις που θέτει η διαχείριση της ενέργειας όσον αφορά το κλίμα, το περιβάλλον αλλά και την ίδια τη διαχείριση των πόρων. Η υπερβολική εξάρτηση από περιορισμένο αριθμό πηγών εφοδιασμού, ιδίως όσον αφορά το φυσικό αέριο, καθιστά τις χώρες της Ε.Ε. ευάλωτες και την ασφάλεια έναντι διαταραχών εφοδιασμού διακύβευμα μείζονος στρατηγικής σημασίας. Συνεπώς, εύλογος είναι ο στόχος του περιορισμού της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα και της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, ούτως ώστε να μειωθεί εν συνεχεία το κόστος της ενέργειας και να αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα των ενεργειακών τιμών.
- Στις συνθήκες που δημιουργεί η οικονομική κρίση και η δυσμενής θέση στην οποία έχουν περιέλθει εκατομμύρια καταναλωτών με επακόλουθη την ενεργειακή ένδεια, ολοένα και περισσότερων νοικοκυριών στην Ελλάδα. Τίθεται λοιπόν επιτακτικά το αίτημα για οικονομικά προσιτή ενέργεια. Η ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά αντιμετωπίζει την εντεινόμενη και πιεστική ανάγκη να εξασφαλίσει ασφαλή, βιώσιμη, ανταγωνιστική και οικονομικά προσιτή ενέργεια για όλους τους πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γι' αυτό το λόγο, η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει προτεραιότητες και επιχειρεί να προσαρμοστεί σε αυτές τις προκλήσεις σχεδιάζοντας τη στρατηγική-πλαίσιο για την Ενεργειακή Ένωση³, η οποία βασίζεται στους εξής τρεις στόχους για την ενωσιακή ενεργειακή πολιτική: *ασφάλεια εφοδιασμού, βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητα*.

Πιο συγκεκριμένα, η Ενεργειακή Ένωση επικεντρώνεται στους κάτωθι 5 κομβικούς άξονες:

- *Ρήτρα αλληλεγγύης*: προώθηση της ασφάλειας ενεργειακού εφοδιασμού, μέσω της μείωσης της εξάρτησης από έναν και μόνο προμηθευτή, καθώς και συνεργασία με τρίτες χώρες μέσω συμφωνιών που πληρούν τους κανόνες διαφάνειας της Ε.Ε.
- *Εσωτερική αγορά ενέργειας*: ελεύθερη ροή ενέργειας διαμέσου των συνόρων με αυστηρή εφαρμογή των ισχυόντων κανόνων σε τομείς, όπως ο ενεργειακός διαχωρισμός και η ανεξαρτησία και ενίσχυση του ρόλου των ρυθμιστικών αρχών, πράγμα

3. European Commission (2015), *Energy Union and Climate: Making energy more secure, affordable and sustainable*.

ιδιαίτερα επίκαιρο και για τη χώρα μας. Επανασχεδιασμός της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, ώστε να είναι επαρκώς διασυνδεδεμένη και πιο ευέλικτη.

- › *Ενεργειακή απόδοση*: ουσιαστική επανεξέταση των πολιτικών βελτίωσης των υποδομών και της εξοικονόμησης ενέργειας, ούτως ώστε να εξορθολογιστεί η κατανάλωση ενέργειας.
- › *Απαλλαγή της οικονομίας από τις εκπομπές αερίων θερμοκηπίου*: αποτελεσματική απορρόφηση της τοπικά παραγόμενης ενέργειας, ιδίως της παραγόμενης από ανανεώσιμες πηγές.
- › *Έρευνα, καινοτομία και ανταγωνιστικότητα*: προώθηση του ηγετικού ρόλου της Ε.Ε. στον τομέα της τεχνολογίας, ιδίως στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας νέας γενιάς, επέκταση εξαγωγών, αλλά και ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των ευρωπαϊκών εταιρειών σε παγκόσμιο επίπεδο.

Παράλληλα, η υλοποίηση των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων που προβλέπονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του στόχου της ενεργειακής ένωσης, αναμένεται να επιταχύνει τις εξελίξεις και να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες δραστηριοποίησης για τις εταιρείες ενέργειας.

Η ηλεκτρική ενέργεια είναι ένας κλάδος που χαρακτηριζόταν μέχρι πριν από λίγα χρόνια 'μονοπωλιακός', πλέον όμως πολλές είναι οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται σε αυτόν. Η αγορά της ενέργειας στην Ελλάδα, μολονότι έχει απελευθερωθεί θεσμικά, μόλις τα τελευταία χρόνια αναπτύσσεται με ταχύτατους ρυθμούς. Οι επιλογές που έχει στη διάθεσή του ο καταναλωτής είναι πολλές, ωστόσο φαίνεται να δυσπιστεί και να διστάζει να εγκαταλείψει όσα έχει συνηθίσει και να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα.

Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας και η δραστηριοποίηση αρκετών ιδιωτικών εταιρειών δεν έχει γίνει γνωστή στο ευρύ κοινό ή έχει γίνει γνωστή με αρνητικό τρόπο, παρά τα οικονομικά οφέλη που φαίνεται να προσφέρονται από τους ιδιώτες παροχείς ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίοι από την πλευρά τους προσπαθούν να καλύψουν το κενό στην ενημέρωση του καταναλωτή σχετικά με τις επιλογές του 'σπάζοντας' το μονοπώλιο της αγοράς ενέργειας.

Παρά τα τεράστια προβλήματα που ανέκυψαν λόγω της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης, η αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας είναι μια δυναμικά ανερχόμενη αγορά και αποτελεί έναν από τους λίγους

αναπτυσσόμενους κλάδους στην Ελλάδα. Ο κλάδος προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας δύναται να αποτελέσει ισχυρό πόλο ανάπτυξης στη χώρα – ακολουθώντας κατά αναλογία την πορεία εξέλιξης των εταιρειών κινητής τηλεφωνίας, προσφέροντας μεγαλύτερο εύρος υπηρεσιών στο κοινό, με βασικό άξονα κυρίως την παρακολούθηση και διαχείριση των ενεργειακών πόρων από τον ίδιο τον καταναλωτή. Η απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας αναμένεται να έχει άμεσο αντίκτυπο στον τελικό καταναλωτή, δεδομένου ότι ο ανταγωνισμός σε μια ελεύθερη αγορά βελτιώνει δυνητικά τις προσφερόμενες υπηρεσίες και διαμορφώνει χαμηλότερες τιμές για τον χρήστη. Παρότι στην Ελλάδα η παραγωγή και προμήθεια ηλεκτρικού ρεύματος αποτελούσε αποκλειστικό προνόμιο της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρικού Ρεύματος (Δ.Ε.Η.), στις μέρες μας, αν και η Δ.Ε.Η. διατηρεί το δίκτυο διανομής της ενέργειας, οι ιδιώτες επενδυτές έχουν ήδη λάβει μερίδιο στην προμήθεια ηλεκτρικού ρεύματος, ενώ σταδιακά αποκτούν χαρτοφυλάκιο κατά κύριο λόγο στην παραγωγή ενέργειας μέσω ανανεώσιμων πηγών (Α.Π.Ε.), αλλά και με συμβατικές μεθόδους.

Οι ιδιωτικές εταιρείες και οι συλλογικοί φορείς οι οποίοι κλήθηκαν να συμμετάσχουν στην ομάδα εστιασμένης συζήτησης που διεξήχθη, επιλέχθηκαν μετά από ενδελεχή έρευνα όλων των φορέων που δραστηριοποιούνταν στη χώρα κατά το χρόνο υλοποίησης του ερευνητικού μας έργου. Τα βασικά κριτήρια της επιλογής των συμμετεχόντων φορέων ήταν το μέγεθος της εταιρείας, ο χρόνος δραστηριοποίησης, η διαθεσιμότητα των εκπροσώπων, η συλλογική εκπροσώπηση του συνόλου των ιδιωτών επενδυτών και η συναίνεση στην παροχή των αιτουμένων πληροφοριών, όπως αναλύεται κατωτέρω.

2.2. Αντικείμενο της Ομάδας Εστιασμένης Συζήτησης και μεθοδολογία υλοποίησης

Με βάση τη μέγιστη δυνατή αξιοποίηση της τεχνικής των ομάδων εστιασμένης συζήτησης στο πλαίσιο διενέργειας μιας ποιοτικής έρευνας, διαμορφώθηκε μια κοινή (για όλες τις επιμέρους ομάδες εστιασμένης συζήτησης που διοργανώθηκαν στο πλαίσιο του έργου συνολικά) ενδεικτική λίστα θεμάτων-ερωτημάτων η οποία έθετε τους κατευθυντήριους άξονες της εστιασμένης συζήτησης. Το ειδικό ενδιαφέρον της συγκεκριμένης ομαδικής συνέντευξης συνοψίζεται σε 6 θε-

ματικούς άξονες συζήτησης, οι οποίοι κατά το σχεδιασμό της έρευνας ορίστηκαν ως εξής:

1^{ος} άξονας: Πληροφορίες για τις υπηρεσίες και τις ειδικές δράσεις του κάθε φορέα σε σχέση με την ενέργεια, τις συμβατικές μορφές ή/και τις Α.Π.Ε..

2^{ος} άξονας: Βασικά ζητήματα θεσμικού πλαισίου. Προβλήματα, δυσλειτουργίες και ελλείψεις.

3^{ος} άξονας: Η πολιτική της Ελλάδας και της Ε.Ε. όσον αφορά τις Α.Π.Ε. και τις συμβατικές πηγές ενέργειας. Διαπίστωση πιθανών προβλημάτων και ελλείψεων, αλλά και καλών πρακτικών.

4^{ος} άξονας: Προσδιορισμός των εμποδίων, των προβλημάτων και των δυσλειτουργιών σχετικά με την εγκατάσταση ή/και λειτουργία των πηγών ενέργειας σε τοπικό επίπεδο που έχουν περιέλθει στη γνώση των συμμετεχόντων (πχ. ζητήματα χρηματοδότησης, διοικητικές αγκυλώσεις, διαδικασίες λήψης αποφάσεων, γραφειοκρατία, αδειοδότηση, χωροθέτηση, κλπ.). Αναφορά σε άλλα παρελκόμενα προβλήματα (πχ. στάσεις και συμπεριφορές των εμπλεκόμενων φορέων και της κοινωνίας, μεταφορά και αποθήκευση ενέργειας παραγόμενης από Α.Π.Ε., κλπ.). Προτάσεις για την άρση εμποδίων/προβλημάτων.

5^{ος} άξονας: Αναφορά σε κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις της εγκατάστασης και λειτουργίας πηγών ενέργειας σε τοπικό επίπεδο για τις οποίες οι συμμετέχοντες έχουν γνώση. Αναφορά στη χρησιμότητα της λειτουργίας των πηγών ενέργειας (συμβατικών και μη) για τις τοπικές κοινωνίες. Συγκεκριμένα παραδείγματα καλών πρακτικών.

6^{ος} άξονας: Προτάσεις και τεκμηρίωση για την αξιοποίηση συγκεκριμένων μορφών ενέργειας με κριτήριο τη βιωσιμότητα και τη συνεισφορά τους για την Ελλάδα. Προτάσεις πολιτικής.

Τα εν λόγω θέματα τέθηκαν υπόψη των εκπροσώπων των φορέων προκαταβολικά με σκοπό να διευκολυνθεί η οργάνωση της συζήτησης, καθώς και να βοηθηθούν οι συμμετέχοντες στη στόχευση των τοποθετήσεών τους. Η δε συγκρότηση της ομάδας εστιασμένης συζήτησης οργανώθηκε συνοπτικά ως εξής:

Βήμα 1ο: Εντοπισμός ιδιωτικών εταιρειών παραγωγής και προμήθειας ηλεκτρικού ρεύματος από διαφορετικές πηγές: α) Μέσω επαφών και συνομιλιών με ομολόγους εξειδικευμένους σε θέματα ενέργειας, β) Αξιοποίηση πληροφοριών από τη Ρυθμιστική Αρχή

Ενέργειας (Ρ.Α.Ε.),⁴ γ) Αξιοποίηση πληροφοριών από τον επίσημο Λειτουργό Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΛΑΓΗΕ),⁵ δ) Αξιοποίηση ενεργών επιστημονικών δικτύων του Ε.Κ.Κ.Ε.

Βήμα 2ο: Συλλογή πληροφοριών για κάθε περίπτωση ιδιώτη επενδυτή εταιρεία μέσα από αναζήτηση στο διαδίκτυο και επίσκεψη ιστοσελίδας κάθε εταιρείας.

Βήμα 3ο: Τηλεφωνική επικοινωνία με εταιρείες για ενημέρωση σχετικά με το ερευνητικό έργο και αναζήτηση εκπροσώπου για πρόσκληση σε συμμετοχή στην Ομάδα Εστιασμένης Συζήτησης.

Βήμα 4ο: Αποστολή ενημερωτικής επιστολής-πρόσκλησης στους εκπροσώπους που υπεδείχθησαν. Αποστολή επιστολής υπενθύμισης και επικοινωνία με αποδέκτες που δεν ανταποκρίθηκαν αρχικά

Βήμα 5ο: Αποστολή υλικού στους εκπροσώπους των εταιρειών, οι οποίοι αποδέχθηκαν την πρόσκληση με σκοπό την στοχευμένη προετοιμασία και οργάνωση της συζήτησης με βάση τους προαναφερθέντες θεματικούς άξονες.

Η εστιασμένη συζήτηση διεξήχθη στο Ε.Κ.Κ.Ε., στις 17/3/2016. Στη συζήτηση συμμετείχαν δέκα (10) στελέχη ιδιωτικών φορέων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της παροχής υπηρεσιών ενέργειας, δηλαδή ανεξάρτητων παραγωγών και ιδιωτών παροχέων ηλεκτρικής

4. «Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (Ρ.Α.Ε.) είναι ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή, η οποία συστάθηκε με το ν. 2773/1999, στο πλαίσιο εναρμόνισης με τις Οδηγίες 2003/54/ΕΚ και 2003/55/ΕΚ για τον ηλεκτρισμό και το φυσικό αέριο, με κύρια αρμοδιότητά της να εποπτεύει την εγχώρια αγορά ενέργειας, σε όλους τους τομείς της, εισηγούμενη προς τους αρμόδιους φορείς της Πολιτείας και λαμβάνοντας η ίδια μέτρα για την επίτευξη του στόχου της απελευθέρωσης των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου».

<http://www.rae.gr/site/portal.csp> [Ημερομηνία πρόσβασης, 20/1/2017]

5. «Ο 'Λειτουργός της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας ΑΕ' (ΛΑΓΗΕ ΑΕ) εφαρμόζει τους κανόνες για τη λειτουργία της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου 4001/2011 και των κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδιδόμενων πράξεων και ιδίως τον Ημερήσιο Ενεργειακό Προγραμματισμό».

<http://www.laie.gr/>[Ημερομηνία πρόσβασης, 20/1/2017]. Οι επαφές που πραγματοποιήθηκαν και οι προσκλήσεις των ιδιωτών επενδυτών βασίστηκαν και στα Μηνιαία Δελτία του ΛΑΓΗΕ. Ως γνωστόν, αναφορικά με το τοπίο της αγοράς ενέργειας ο Λειτουργός Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΛΑΓΗΕ) εκδίδει Μηνιαίο Δελτίο Συστήματος Συναλλαγών ΗΕΠ (Ημερήσιος Ενεργειακός Προγραμματισμός). Σύμφωνα, λοιπόν, με το Μηνιαίο Δελτίο Δεκεμβρίου 2016, στο μπρώο συμμετεχόντων που δραστηριοποιήθηκαν στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας εντοπίστηκαν επτά εταιρείες (Μηνιαίο Δελτίο Συστήματος Συναλλαγών ΗΕΠ, Δεκέμβριος 2016, σ. 2-3), τις οποίες και συμπεριλάβαμε στην αναζήτησή μας.

ενέργειας⁶. Οι εταιρείες και οι φορείς που εκπροσωπήθηκαν ήταν οι εξής: Δ.Ε.Η. Α.Ε.⁷ η «PROTERGIA», ο Ελληνικός Σύνδεσμος Μικρών Υδροηλεκτρικών Έργων (ΕΣΜΥΕ), ο Ελληνικός Σύνδεσμος Ανεξάρτητων Παραγωγών Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΣΑΗ), η Ελληνική Επιστημονική Ένωση Αιολικής Ενέργειας (ΕΛΕΤΑΕΝ), τα Ελληνικά Πετρέλαια ΑΕ, ο Ελληνικός Σύνδεσμος Συμπαγωγής Ηλεκτρισμού και Θερμότητας (ΕΣΣΗΘ), και η «I Wind Renewable» - ιδιωτική εταιρεία συμβούλων για την αιολική ενέργεια.

3. Αναλύσεις ανά άξονα - Πορίσματα

Στην παρούσα μελέτη τα θέματα που αναπύχθηκαν στη συζήτηση και η ανάλυσή τους παρατίθενται συνοπτικά με βάση τους θεματικούς άξονες γύρω από τους οποίους οργανώθηκε η ομαδική συζήτηση.

Κατά τους ιδιώτες επενδυτές, η ενεργειακή πολιτική της χώρας, σήμερα, έχει ως κύριο στόχο την *προώθηση της απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρισμού στην Ελλάδα*, σε όλα τα στάδια. Δηλαδή, και στην παραγωγή, αλλά και στην προμήθεια στον τελικό καταναλωτή. Ο δεύτερος μεγάλος στόχος είναι η *ενσωμάτωση της ελληνικής αγοράς στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά ηλεκτρισμού*, έτσι ώστε να μην είναι μία απομονωμένη, γεωγραφικά και οικονομικά, αγορά. Ο τρίτος μεγάλος στόχος είναι η *μείωση του κόστους ενέργειας για τα ελληνικά νοικοκυριά και τις βιομηχανίες*, μέσω κυρίως του *ανταγωνισμού*, γιατί έτσι θα υπάρχουν περισσότεροι από ένας προμηθευτές. Η μείωση του κόστους μπορεί επίσης να επιτευχθεί μέσω της *αποφορολόγησης των ενεργειακών προϊόντων*, η οποία είναι πολύ υψηλή στην Ελλάδα, σήμερα και μέσω της

6. Το συντονισμό της ομάδας εστιασμένης συζήτησης είχε η Κατερίνα Ηλιού, Ερευνήτρια Ε.Κ.Κ.Ε., με τη συνδρομή της Κατερίνας Βεζυργιάννη, Ειδικής Λειτουργικής Επιστήμονα του Ε.Κ.Κ.Ε. Όπως σε όλες τις ομάδες εστιασμένης συνέντευξης στη συζήτηση παρευρέθη η Ι. Τσίγκανου (επιστημονικά υπεύθυνη του έργου) και μέλη της ομάδας του έργου. Η συζήτηση διεξήχθη υπό τα μεθοδολογικά προαπαιτούμενα της οργάνωσης και διεξαγωγής ομάδων εστιασμένης συνέντευξης-συζήτησης (focus groups). Η συζήτηση μαγνητοφωνήθηκε και οι αναλύσεις που ακολουθούν βασίζονται στο πρωτογενές υλικό της μεταγραφής της συζήτησης.

7. Ήταν επιλογή της ομάδας έργου η Δ.Ε.Η. να συμπεριληφθεί στην συγκεκριμένη ομάδα εστιασμένης συζήτησης λόγω του σημερινού νομικού καθεστώτος λειτουργίας της ως ανώνυμη εταιρεία.

διασύνδεσης των νησιών με το ηπειρωτικό σύστημα, έτσι ώστε να λειτουργούν λιγότερες ρυπογόνες και ακριβές μονάδες.

3.1. Βασικά ζητήματα του θεσμικού πλαισίου. Προβλήματα, δυσλειτουργίες, ελλείψεις

Όλοι οι συμμετέχοντες στη συζήτησή μας αναφέρονται στην υπάρχουσα πολυνομία και υποδεικνύουν ότι πρέπει να σταματήσουν να βγαίνουν νόμοι και να κωδικοποιηθεί η υπάρχουσα νομοθεσία. «Οι νόμοι να μαζευτούν και να μην επιτρέπεται στη Διοίκηση να ερμηνεύει κάθε φορά κατά το δοκούν... Οι υπάρχοντες νόμοι είναι ασαφώς γραμμένοι, είτε από σκοπιμότητα, είτε από άγνοια.. Κατά πάσα πιθανότητα γράφονται εν μια νυκτί από κάποιον τυχάρπαστο». Σε κάθε νόμο εμπλέκονται πολλοί τομείς για την ενέργεια, ενώ υπάρχουν και άσχετες ρυθμίσεις, όπως π.χ. για το συνταξιοδοτικό. Ανάμεσα στη σύγχυση και στα λάθη της νομοθεσίας, αναφέρουν «ο ένας νόμος παραπέμπει σε έναν άλλο ...δημιουργώντας ένα αλαλούμ... Δεν υπάρχει ένας νόμος που να λέει από την αρχή μέχρι το τέλος για τις Α.Π.Ε., χωριστός νόμος για την συμπαράγωγή, και άλλος για την εξοικονόμηση».

Στα παραπάνω προστίθεται και το γεγονός ότι δεν υπάρχει ενιαία, δημόσια διοίκηση, ανεξάρτητη από κυβερνήσεις «δεν υπάρχουν εγκύκλιοι, δηλαδή δεν υπάρχει συντονισμός, δεν υπάρχει διοίκηση... κάθε κυβέρνηση ή/και υπουργός εισηγείται τροποποιήσεις προκαλώντας κάθε φορά χάος... καθυστερήσεις υπηρεσιών (στην ίδια την υπηρεσία, αλλά και μεταξύ διαφορετικών υπηρεσιών), έλλειψη εμπιστοσύνης, αλλά και μη γνώση του αντικειμένου». Οι διαρκείς αλλαγές αρμοδιοτήτων από υπηρεσία σε υπηρεσία, από υπουργείο σε υπουργείο, από την Περιφέρεια στον Δήμο κ.λπ., έχουν ως αποτέλεσμα ένα έλλειμμα γνώσης. Αγνοούν για παράδειγμα «το ψάρι που ζει εκεί, τι ανάγκες έχει από ποσότητα νερού στο ποτάμι» ή «ποια σημεία είναι περάσματα για συγκεκριμένα πουλιά». Έτσι, εντοπίζεται μια αδυναμία ελέγχου και εντέλει αξιολόγησης της κάθε υπόθεσης.

Η προαναφερθείσα σύγχυση για το τι ισχύει στο νόμο επιβεβαιώνεται από τις κυμαινόμενες προδιαγραφές-κριτήρια που ισχύουν στις υπηρεσίες ανάλογα με την περιοχή (εντός Αττικής) για όμοια έργα. Έτσι, όσον αφορά τους όρους αδειοδότησης για όμοια έργα, διαφορετικά γραφεία της Περιφέρειας (υπάγονται στην Αποκεντρωμένη

Διοίκηση) θέτουν διαφορετικές προδιαγραφές (π.χ. για αδειοδότηση πρατηρίων φόρτισης αυτοκινήτων ηλεκτρικής ενέργειας που χρησιμοποιούν μικρές μονάδες φωτοβολταϊκών).

Όσον αφορά τους παραγωγούς-επενδυτές που ασχολούνται με την παραγωγή ενέργειας χρησιμοποιώντας Α.Π.Ε., οι συνομιλητές μας αναφέρουν επίσης ως βασικό πρόβλημα τις διαρκείς αλλαγές στη νομοθεσία σε συνδυασμό με τη γραφειοκρατία, η οποία απαιτεί ολοένα και περισσότερες γνωμοδοτήσεις (π.χ. Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων – ΜΠΕ), εκτός από τις συνήθειες (Πολοδομίας, Αρχαιολογίας, Δασικής Υπηρεσίας, Υπηρεσίας Στρατού κ.λπ.), με αποτέλεσμα να καθυστερεί υπερβολικά η αδειοδότηση των έργων ή/και αυτή καθ' αυτή η υλοποίησή τους⁸. Συγκεκριμένα, σχετικά με την άδεια εγκατάστασης, δηλώνουν ότι προκειμένου να διατηρηθεί η άδεια από την αρχική έγκριση, θα πρέπει να έχει εκτελεσθεί, εντός συγκεκριμένου διαστήματος, τμήμα του έργου. Έτσι, εάν σε διάστημα 2 ετών δεν κατασκευαστεί τμήμα του έργου, λόγω γραφειοκρατίας ή υπαιτιότητας τρίτου, χάνονται και όλες οι άδειες και ουσιαστικά όλο το έργο καταπίπτει. «Άρα, σε ένα έργο που από τη γραφειοκρατία αδειοδοτείται επί 10 χρόνια, για να καταλήξεις να μπορέσεις να το κατασκευάσεις, ...επειδή αλλάζει συνεχώς η νομοθεσία, κι ενώ βρίσκεται η περιβαλλοντική μελέτη σου μέσα σε μία υπηρεσία σου ζητάνε, ... να την αναθεωρήσεις, να την

8. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι, σύμφωνα με τον ΔΕΣΜΗΕ (Διαχειριστής Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας ΑΕ), προκειμένου ένας επενδυτής να δραστηριοποιηθεί στον τομέα της παραγωγής ενέργειας από Α.Π.Ε., απαιτούνται μια σειρά δικαιολογητικών και αδειοδοτήσεων ανάλογα με την εγκατεστημένη ισχύ του σταθμού παραγωγής, την χρησιμοποιούμενη τεχνολογία και τον τόπο εγκατάστασης. Παραθέτουμε ενδεικτικά κάποια: Άδεια Παραγωγής: Είναι η πρώτη από τις άδειες και τις εγκρίσεις που είναι απαραίτητο να εξασφαλίσει ο επενδυτής και χορηγείται με απόφαση της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (Ρ.Α.Ε.). Η Έγκριση Περιβαλλοντικών Όρων (ΕΠΟ): είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την συνέχιση της διαδικασίας αδειοδότησης σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Α.Π.Ε. ή ΣΗΘΥΑ. Για την έκδοση απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων ο κάτοχος Άδειας Παραγωγής υποβάλλει αίτηση στην αρμόδια διεύθυνση της οικείας Περιφέρειας. Η Άδεια εγκατάστασης: προϋποθέτει την κατοχή Άδειας Παραγωγής και απόφασης Έγκρισης Περιβαλλοντικών Όρων. Αυτή χορηγείται κατόπιν αιτήσεως προς την Περιφέρεια στα όρια της οποίας εγκαθίσταται ο σταθμός. Άλλες άδειες και εγκρίσεις αφορούν τη διατύπωση της Προσφοράς Σύνδεσης είτε από τον ΔΕΣΜΗΕ, είτε από τη Δ.Ε.Η., η Άδεια Επέμβασης σε δάσος ή δασική έκταση, η Ενιαία Άδεια Χρήσης Νερού και Εκτέλεσης Έργων (όταν πρόκειται για Μικρό Υδροηλεκτρικό Σταθμό), η Οικοδομική Άδεια, η Άδεια Λειτουργίας κ.λπ. [<http://www.desmie.gr>].

προσαρμοσίες στα νέα δεδομένα και να κριθείς με νέα δεδομένα, τα οποία το Πάρκο σου, τη συγκεκριμένη στιγμή, μπορεί να μην καλύπτει, λόγω της νομοθεσίας που άλλαξε. Αυτό τι σημαίνει; Ότι ενώ εσύ έχεις επενδύσει χρήμα, χρόνο, ανθρωποώρες και κυρίως, επενδυτικό πλάνο... Έρχονται και σου λένε ότι 'ξέρεις, εδώ, θα πρέπει είτε να το μικρύνεις είτε να το καταργήσεις τελείως'... Αν ήξερες αυτά, θα πήγαινες σε μία άλλη δραστηριότητα ή σε μία άλλη θέση, να αναπτύξεις ένα έργο. Αυτό, μετά από 10 χρόνια, που εσύ έχεις μπει σ' αυτήν τη διαδικασία».

Αυτό το 'ομιχλώδες', γραφειοκρατικό και ασαφές πλαίσιο νόμων και πολιτικών για την ενέργεια οδηγεί σε στρεβλώσεις την αγορά και τους επενδυτές σε δεινή θέση. «Δεν υπάρχουν εγκύκλιοι και συντονισμός, έτσι ώστε γίνεται διαφορετική κάθε φορά ανάγνωση του νόμου από διάφορες υπηρεσίες». Τις ίδιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν και για έργα στη βιομηχανία, ακόμη και σε μικρής κλίμακας όχλησης έργα στα οποία «πας να βγάλεις μια άδεια και νομίζεις ότι θα σε φάει το θηρίο».

Ένα άλλο χαρακτηριστικό του θεσμικού πλαισίου, το οποίο επίσης σχετίζεται με το νομοθετικό πλαίσιο, είναι η έλλειψη οργανωμένου χωροταξικού σχεδίου και ολοκληρωμένου μακροχρόνιου ενεργειακού σχεδιασμού. Υπάρχουν κάποια έργα τα οποία δεν είναι δυνατόν να κατασκευαστούν λόγω των τροποποιήσεων στη νομοθεσία. Αυτό σημαίνει ότι, «παρά το επενδυτικό πλάνο μιας επιχείρησης και την έγκριση αδειοδότησης για παραγωγή συγκεκριμένης ισχύος ενέργειας (π.χ. 1000 MW), στην πράξη μπορεί να είναι υλοποιήσιμα πολύ λιγότερα έργα (200-300 MW) από τον επενδυτή...», «...πληρώνουμε λεφτά, γνωρίζοντας ότι το πιθανότερο είναι να τα χάσουμε (επειδή δε θα κατασκευαστεί το έργο)».

Το τρίτο βασικό πρόβλημα κατά τους συμμετέχοντες στη συζήτηση είναι η ανυπαρξία σχεδιασμού τιμολογιακής πολιτικής, ή ακόμη και αν υπάρχει, αυτός είναι ελλιπής. Ως επακόλουθο αυτού, αναφέρουν το παράδειγμα του ΛΑΓΗΕ Α.Ε. ο οποίος –λόγω τεράστιου ελλείμματός– δεν μπόρεσε να υποστηρίξει μεγάλο μερίδιο Α.Π.Ε. και κατά συνέπεια να πληρωθούν οι παραγωγοί. Το πρόβλημα προέκυψε όταν η Πολιτεία, χωρίς να λαμβάνει υπόψη της την (περιορισμένη) χωρητικότητα στα δίκτυα (π.χ. για τα φωτοβολταϊκά), παρότρυνε αφειδώς τους επενδυτές να κάνουν αιτήσεις για επενδύσεις. Ωστόσο, τα υπογεγραμμένα συμβόλαια μεταξύ Πολιτείας και επενδυτών παραγωγών δεν μπορούσαν να εξυπηρετηθούν με τους όρους και τις προϋποθέσεις που είχαν συμφωνηθεί αρχικά και επιβλήθηκαν (αναγκαστικά)

μειώσεις στις συμφωνηθείσες τιμές και στις προϋποθέσεις πληρωμής. Το πρόβλημα εντείνεται και από την ασάφεια η οποία υπάρχει στα συμβόλαια τα οποία ο ιδιώτης έχει υπογράψει και τις προϋποθέσεις με τις οποίες θα πληρώνεται. Η ασάφεια αυτή έγκειται τόσο στη φορολογία που θα ισχύσει, όσο και στο είδος και τις προϋποθέσεις (επιτόκιο) της χρηματοδότησης που θα υπάρξει. Σε αυτό έρχεται να προστεθεί και το υψηλό κόστος εγγυητικών επιστολών που οφείλουν οι επενδυτές να καταθέσουν, προκειμένου να ‘δεσμεύσουν’ ηλεκτρικό χώρο, οι οποίες καταπίπτουν εάν δεν κατασκευαστεί τελικά το έργο για διάφορους λόγους, όπως είναι:

- Η νομοθεσία, οι κοινοτικές οδηγίες που θέτουν νέες προδιαγραφές για την υλοποίηση του συγκεκριμένου έργου και απαιτούνται γνωμοδοτήσεις για το έργο εκ νέου
- Οι καθυστερήσεις, οι αγκυλώσεις και η γραφειοκρατία στις διάφορες υπηρεσίες του Δημοσίου και γενικότερα της κρατικής διοίκησης
- Οι νέες τεχνολογίες που έχουν προκύψει –κυρίως με την καθυστέρηση στην υλοποίηση του έργου και την πάροδο πολλών ετών, ακόμη και δεκαετίας– συνθήκη που απαιτεί αντικατάσταση του εξοπλισμού, τον οποίο έχει ήδη εξασφαλίσει ο επενδυτής για να εκτελέσει το έργο, αλλά πλέον δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει ως πεπαλαιωμένο. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι επενδυτές καταλήγουν να αλλάξουν επενδυτικό πλάνο και να εγκαταλείψουν το συγκεκριμένο έργο, παρά το γεγονός ότι έχουν ήδη επενδύσει οικονομικά. Σημειώνεται ότι, στην αλλαγή του επενδυτικού πλάνου, καθοριστικό ρόλο παίζουν και οι στάσεις των Δήμων και της τοπικής κοινωνίας, οι οποίες θα αναλυθούν παρακάτω.

Πέρα από τα προβλήματα στη νομοθεσία και τις αγκυλώσεις της κρατικής διοίκησης, οι συμμετέχοντες έθιξαν και άλλα σημαντικά θέματα που δυσχεραίνουν την εκτέλεση των έργων τους και χρήζουν θεραπείας ή έστω βελτίωσης με την αλλαγή του νομοθετικού πλαισίου όπως:

- Ο περιορισμένος ανταγωνισμός: παρά την απελευθέρωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας με το νόμο του 1999 (Ν.2773), δεν μπορεί να υπάρξει ο ανταγωνισμός σε όλο το φάσμα της παραγωγής ενέργειας γιατί, ενώ τα εργοστάσια φυσικού αερίου μπορούν να ανταγωνιστούν άλλα εργοστάσια φυσικού αερίου ή πετρελαϊκά

εργοστάσια, δεν μπορεί να ισχύσει ωστόσο το ίδιο ούτε στη λιγνιτική, ούτε στην υδροηλεκτρική παραγωγή καθώς η Δ.Ε.Η. έχει την αποκλειστική πρόσβαση (δεν έχει υπάρξει ακόμα πρόσβαση τρίτων). Εάν δεν υπάρχει ανταγωνισμός στην παραγωγή, δεν μπορούν να δημιουργηθούν εξισορροπημένα χαρτοφυλάκια ενέργειας και άρα δεν μπορεί να υπάρξει και ευρύς ανταγωνισμός στην προμήθεια.

- Δεν υπάρχει προθεσμιακή αγορά με αποτέλεσμα τη δημιουργία κλίματος αβεβαιότητας, λόγω του ελλιπούς σχεδιασμού στη λειτουργία της αγοράς. *«Στην Ελλάδα έχουμε μια αγορά ηλεκτρισμού, όπου το μόνο χρονικό επίπεδο που καλύπτεται είναι η προ ημερήσια αγορά...»*. *«Η ηλεκτρική ενέργεια πουλιέται μόνο την προηγούμενη ημέρα»*. Ο ελλιπής σχεδιασμός στην αγορά, σε συνδυασμό με την μη πρόσβαση τρίτων δημιουργεί ένα πλαίσιο περιορισμένου ανταγωνισμού όπως αναφέρθηκε και πριν.
- Ο τρόπος υπολογισμού των Υπηρεσιών Κοινής Ωφέλειας (ΥΚΩ)⁹ στη λιανική λόγω της λειτουργίας πετρελαϊκών μονάδων στα μη διασυνδεδεμένα με το ηπειρωτικό δίκτυο νησιά. Το 1/8 περίπου της τελικής τιμής που πληρώνει ο καταναλωτής είναι οι λεγόμενες υπηρεσίες κοινής ωφέλειας και αφορά χρήματα που πληρώνουν όλοι οι καταναλωτές ώστε *«...οι κάτοικοι των νησιών να χρεώνονται στην ίδια τιμή με τους υπόλοιπους και όχι με την τριπλάσια»*. Σημειώνεται ότι, επειδή τα περισσότερα νησιά δεν είναι διασυνδεδεμένα με το ηπειρωτικό δίκτυο, λειτουργούν μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με πετρέλαιο οι οποίες μονάδες, εκτός από ρυπογόνες, είναι ακριβές (λόγω του κόστους του πετρελαίου) και μη ευέλικτες με την έννοια ότι δεν μπορούν να ανταποκρι-

9. Ως ΥΚΩ έχουν χαρακτηριστεί, σύμφωνα με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης (ΦΕΚ Β' 1040/07 και ΦΕΚ Β' 1614/10), οι υπηρεσίες: α) παροχή ηλεκτρικής ενέργειας στους καταναλωτές των μη διασυνδεδεμένων νησιών, με τιμολογήσεις ίδιες ανά κατηγορία καταναλωτών με αυτές της ηπειρωτικής χώρας και β) παροχή ηλεκτρικής ενέργειας με ειδικό τιμολόγιο στους πολύτεκνους καταναλωτές, όπως αυτοί προσδιορίζονται βάσει της κείμενης νομοθεσίας και γ) παροχή ηλεκτρικής ενέργειας με ειδικό «Κοινωνικό Οικιακό Τιμολόγιο» (Κ.Ο.Τ.) σε ευπαθείς καταναλωτές, όπως αυτοί προσδιορίζονται βάσει σχετικής Υπουργικής Απόφασης. Οι μοναδιαίες χρεώσεις για τις ΥΚΩ βασίζονται στην εκάστοτε ισχύουσα νομοθεσία. Τύπος υπολογισμού: kWh x Μοναδιαία χρέωση (€/kWh) [<https://www.dei.gr/.../nomiko-kathestws-gia-tis-xrewseis-upiresiwn-koinis-wfeleias>]

θούν επαρκώς στις μεταβολές των απαιτήσεων: τον χειμώνα οι απαιτήσεις φορτίων στα νησιά είναι πολύ μικρότερες σε σχέση με το καλοκαίρι που λόγω τουρισμού είναι σαφώς μεγαλύτερες. Σήμερα, ούτε η Δ.Ε.Η., ούτε οι ανεξάρτητοι προμηθευτές μπορούν να κάνουν υπολογισμούς για την πραγματική τιμή που πρέπει να δώσουν στους καταναλωτές γιατί ο υπολογισμός των ΥΚΩ έχει να ανανεωθεί τέσσερα χρόνια, ενώ η τιμή του πετρελαίου, στο ίδιο διάστημα, έχει υποστεί αλλεπάλληλες αυξομειώσεις.

3.2. Εθνική και ευρωπαϊκή στρατηγική για την ενέργεια

Όπως προαναφέρθηκε, κατά την αντίληψη των ιδιωτών επενδυτών, ελλείψεις και χρονίζοντα προβλήματα καθυστερούν ή και ακυρώνουν την υλοποίηση των έργων που έχουν αναλάβει, απομακρύνοντας τον ιδιώτη από το επενδυτικό πλάνο του, αλλά και τη χώρα από τους στόχους της Ενεργειακής Ένωσης και της Κλιματικής Αλλαγής.

A. Τα προβλήματα

Όπως διατείνονται οι συνομιλητές μας, στο πλαίσιο της Εθνικής Στρατηγικής για την Ενέργεια όσον αφορά την ενεργειακή επάρκεια, το Κράτος δεν κάνει κάποιο ενεργειακό προγραμματισμό ή όταν γίνεται δεν ακολουθείται, με αποτέλεσμα η τοπική κοινωνία να γνωρίζει λίγα πράγματα για την ενέργεια και ακόμη λιγότερα για τις ανανεώσιμες πηγές. «...Η κοινωνία λειτουργεί φοβικά» και δεν 'επιτρέπει' εύκολα να γίνονται έργα χρησιμοποιώντας, είτε τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, είτε τις συμβατικές καθώς «...δεν έχει προετοιμαστεί για τις Α.Π.Ε.». Το δε φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής επηρεάζει όλη την οικονομία και θα πρέπει να προετοιμαστεί η χώρα επιταχύνοντας τις διαδικασίες προς την επίτευξη των στόχων όπως έχουν τεθεί από την Ε.Ε.¹⁰. Ωστόσο, οι ρυθμοί κατασκευής των έργων είναι πολύ βραδείς,

10. Η ΕΕ υιοθέτησε τον στόχο της κλιματικής αλλαγής να μειώσει μέχρι το 2020 τις εκπομπές της όσον αφορά τα αέρια του θερμοκηπίου κατά 20 % σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990. Για να επιτευχθεί αυτό —ένας από τους κύριους στόχους της στρατηγικής Ευρώπη 2020— έχει θεσπιστεί ένα ανώτατο όριο για το σύστημα εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπών (ΣΕΔΕ) της ΕΕ σε επίπεδο Ένωσης, ενώ επιμέρους εθνικοί στόχοι για τις εκπομπές σε τομείς που δεν καλύπτονται από το ΣΕΔΕ θεσπίστηκαν στο πλαίσιο της απόφασης για τον επιμερισμό των προσπαθειών. Την ίδια στιγμή, η ΕΕ

δεδομένων των γενικότερων προβλημάτων που υπάρχουν ως προς την κατασκευή τους, με αποτέλεσμα να απομακρύνεται η επίτευξη του στόχου αναφορικά με την κλιματική αλλαγή. Ο όποιος ενεργειακός προγραμματισμός γίνεται, πραγματοποιείται με την παρουσία μόνο αρμόδιων φορέων (ΑΔΜΗΕ, ΛΑΓΗΕ, ΔΕΔΔΗΕ κ.λπ.), και τον ταυτόχρονο αποκλεισμό των ιδιωτών προμηθευτών / παραγωγών. Σ' αυτόν τον προγραμματισμό, φαίνεται δυστυχώς να γίνεται αναθεώρηση των στόχων των Α.Π.Ε. σε χαμηλότερο επίπεδο. Επιπλέον, η έλλειψη χωροταξικού σχεδιασμού για τις Α.Π.Ε. δημιουργεί πολλά προβλήματα και αβεβαιότητες. «Δεν ξέρεις τι επιτρέπεται και τι δεν επιτρέπεται, εάν οι ειδικές διατάξεις υπερیشύουν του περιφερειακού χωρικού σχεδιασμού». Τα τελευταία χρόνια γίνονται κάποιες διαδικασίες αναθεώρησης, όπως για παράδειγμα «για το τι διατάξεις ή, ποιοι αποκλεισμοί θα ισχύουν για τα αιολικά και εάν αυτό έχει σχέση με το ειδικό πλαίσιο που ισχύει για τις Α.Π.Ε. και λοιπά, χωρίς όμως αποδοτικότητα έως τώρα».

Ως προς την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και τις προστατευόμενες περιοχές, η νομοθεσία δεν έχει λύσει τα προβλήματα επί της ουσίας «...επειδή δεν έχει δώσει ξεκάθαρες κατευθύνσεις, καθώς η εκτίμηση δεν γίνεται στη βάση των πραγματικών δεδομένων, αλλά εικασιών ή ως πρόφαση για άλλα πράγματα, οπότε οι συζητήσεις εκτρέπονται αλλού». Ταυτόχρονα, οι ίδιες οι περιοχές εξελίσσονται και τα καθεστώτα προστασίας πρέπει να αναδιατάσσουν τις προτεραιότητές τους.

Όσον αφορά προβλήματα σχετικά με τις υποδομές, οι συμμετέχοντες στη συζήτηση, ανέφεραν το απαρχαιωμένο δίκτυο, το οποίο ο ιδιώτης – μικρός παραγωγός πληρώνει για να το κατασκευάσει προκειμένου να τροφοδοτεί το έργο που έχει αναλάβει, παρόλο που το δίκτυο δεν του ανήκει. Τα έργα διασύνδεσης και οδοποιίας στα μεγάλα έργα, τα οποία ως τέτοια υλοποιούνται σε απομακρυσμένες από τόπους κατοικίας και δυσπρόσιτες περιοχές, παρά το γεγονός ότι κατασκευάζονται από τον ΑΔΜΗΕ, εντούτοις ο ιδιώτης-επενδυτής υπο-

έχει εκδώσει νομοθεσία για την ενίσχυση της χρήσης ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές, όπως η αιολική, η ηλιακή, η υδροηλεκτρική και η ενέργεια από βιομάζα, καθώς και για τη βελτίωση της ενεργειακής αποτελεσματικότητας μιας σειράς εξοπλισμών και οικιακών συσκευών. Η ΕΕ στοχεύει επίσης στη στήριξη της ανάπτυξης των τεχνολογιών δέσμησης και αποθήκευσης άνθρακα για την παγίδευση και την αποθήκευση του CO₂ που εκπέμπεται από σταθμούς παραγωγής και άλλες μεγάλες εγκαταστάσεις. (Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, 2017)

χρεώνεται να καταβάλει το υπέρογκο τίμημά τους (περί τα 2-4 εκατομμύρια) με αυστηρές ρήτρες (αν δεν καταβληθεί το ποσό χάνεται η άδεια παραγωγής του έργου) και στενά χρονικά περιθώρια εκτέλεσης. Ωστόσο, το ίδιο το 'απομακρυσμένο' έργο αυτό καθ' αυτό μπορεί να μην κατασκευαστεί τελικά ως ασύμφορο «... *αν από τη νέα τιμολογιακή πολιτική προκύψει τιμή πώλησης μη συμφέρουσα για τον παραγωγό, για να βγάλει το αναμενόμενο κέρδος, το έργο μπορεί να το παρατήσει*».

Όσον αφορά τον βασικό παραγωγό (τη Δ.Ε.Η.), όπως τονίζεται, υπάρχει έλλειψη χρηματοδότησης, η οποία έχει ως συνέπεια την έλλειψη επενδύσεων ή την καθυστέρηση υλοποίησης των έργων τα οποία έχει αναλάβει μαζί με ιδιωτικές εταιρείες. Αυτή η κατάσταση επιδεινώνεται και με τις ληξιπρόθεσμες οφειλές -νοικοκυριών αλλά και βιομηχανίας- προς τη Δ.Ε.Η. που ανέρχονται στα 2.4 δις (τη δεδομένη χρονική στιγμή).

B. Οι καλές πρακτικές

Παρόλα τα σύνθετα προβλήματα που ανέδειξαν οι συμμετέχοντες στη συζήτηση φορείς, αναφέρθηκαν και σε κάποια παραδείγματα καλών πρακτικών που θα μπορούσαν να υιοθετηθούν τόσο θεσμικά, όσο και επί της ουσίας ως προς την επίτευξη των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης και της εξοικονόμησης ενέργειας. Ένα παράδειγμα αφορά στις διάσπαρτες μονάδες συμπαραγωγής στον οικιακό τομέα (π.χ. θέρμανση κτηρίου, πισίνας, με μικρο-συμπαραγωγή) όπου θα μπορούσε να επεκταθεί η χρήση τους και να καλυφθούν ενεργειακά (ηλεκτρικά και θερμικά) περισσότερες μικρές μονάδες, υπό τον όρο να αντιμετωπιστούν οι δυσλειτουργίες που υπάρχουν σήμερα. Οι δυσλειτουργίες αυτές εντοπίζονται α) στην τεχνολογία της συμπαραγωγής και β) στην έλλειψη θεσμικής πρόβλεψης για τη διασύνδεση μεταξύ ΔΕΔΔΗΕ και μικρών συμπαραγωγών, όπως προβλέπεται στην περίπτωση των φωτοβολταϊκών. Όσον αφορά την ανάπτυξη των αιολικών έργων φαίνεται να υπάρχει βελτίωση και δείγματα καλών πρακτικών ως προς το επίπεδο υπηρεσιών και συνεννόησης. Αυτό συμβαίνει αφότου εφαρμόστηκε το ειδικό πλαίσιο για τις Α.Π.Ε. το 2008, το οποίο έθεσε μια σειρά από κανόνες - τομή στη διαδικασία αδειοδότησης για τα έργα Α.Π.Ε. με μερική ωστόσο εφαρμογή, επειδή δεν το εφαρμόζαν όλες οι υπηρεσίες.

Γ. Οι προτάσεις

Για τους ιδιώτες επενδυτές επείγει η δημιουργία Μητρώου αξιολογητών, από το οποίο θα επιλέγονται συγκεκριμένα κατά περίπτωση άτομα και θα αναλαμβάνουν να αξιολογήσουν τις Μελέτες Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ). Αυτό θα παρέκαμπε μέρος της υπάρχουσας χρονοβόρας γραφειοκρατίας: «Στη νομοθεσία του 2010 είχε εισαχθεί η δημιουργία μητρώου αξιολογητών, ωστόσο δε λειτούργησε ποτέ». Θεωρούν επίσης ότι πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα αναζήτησης άλλων χρηματοοικονομικών εργαλείων –πέραν των τραπεζών (κυρίως για τους μικρούς παραγωγούς), καθώς ο τραπεζικός δανεισμός περιορίζεται, ενώ διαφαίνεται η τάση «να στρέφονται λόγω κρίσης και στην Ευρώπη και εδώ σε διάφορα εργαλεία πέρα από τις τράπεζες».

Προτείνεται η διασύνδεση της Κρήτης και όλων των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, τα οποία είναι ενεργειακά απομονωμένα, με το υπόλοιπο ηπειρωτικό σύστημα, προκειμένου οι πολίτες να έχουν τη δυνατότητα επιλογής προμηθευτών ηλεκτρικής ενέργειας, μειώνοντας έτσι το κόστος και επιτυγχάνοντας ταυτόχρονα την ενεργειακή αυτονομία τους. «Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με πετρέλαιο είναι, πέρα από ακριβός, ένας απαρχαιωμένος τρόπος, συνυπολογίζοντας ότι είναι ένα εισαγόμενο προϊόν με κυμαινόμενη τιμή. Η υποβρύχια διασύνδεση (με καλώδιο) των νησιών με την ηπειρωτική χώρα θα βοηθούσε να απαλλαγούν από τις κυμάνσεις του κόστους και την πετρελαική εξάρτηση... Ας πούμε ότι βρίσκαμε σε 5 χρόνια εγχώριο πετρέλαιο. Δεν έχει νόημα να παράγει ηλεκτρική ενέργεια με πετρέλαιο, είναι ακριβό.... Εάν δεν έχεις το φυσικό αέριο που σου χαρίζει την ευελιξία, τότε δε θα μπορέσουμε να έχουμε καθόλου Α.Π.Ε.... Είναι το καύσιμο της μετάβασης». Θεωρούν δε κρίσιμο το ζήτημα του ενεργειακού αποκλεισμού σημαντικού τμήματος του πληθυσμού, και το οποίο συμφωνούν ότι θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με την κατάλληλη τιμολογιακή πολιτική, αλλά και την ανάπτυξη μονάδων πιο ανταγωνιστικών.

Τέλος, εκτιμούν ότι θα πρέπει να αλλάξει η νοοτροπία της τοπικής κοινωνίας και συνολικότερα της χώρας ως προς το μοντέλο της ανάπτυξης γενικότερα, ξεφεύγοντας από «το μικρομεσαίο μοντέλο ανάπτυξης το οποίο έχει φάει τα ψωμιά του, χρησιμοποιεί μονάδες μικρής κλίμακας, μη ανταγωνιστικές, ακριβές και ρυπογόνες». Σ' αυτό θα συνέβαλε η επέκταση και βελτίωση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης τόσο σε

μαθητές όλων των ηλικιών, όσο και σε ενήλικους, η οποία, εάν γινόταν σωστά θα μπορούσε να επηρεάσει τη στρατηγική της χώρας ως προς το περιβάλλον και την εξοικονόμηση ενέργειας, καθώς και την ανάπτυξη των Α.Π.Ε., ακολουθώντας κατά αναλογία το παράδειγμα της ανακύκλωσης.

Κατά τη γνώμη τους, απαιτείται αλλαγή κουλτούρας των κατοίκων των περιοχών στις οποίες πραγματοποιούνται επενδύσεις, προκειμένου να μπορέσουν να γίνουν οι τοπικές κοινωνίες ανταγωνιστικές με τη βοήθεια της ενέργειας, εκμεταλλεζόμενες, δηλαδή, κάποιον τοπικό ενεργειακό πόρο (αέρα ή νερό). Έτσι, για παράδειγμα ...ένα ξενοδοχείο θα μπορούσε να προμηθευτεί φθηνή ενέργεια από μια τοπική μονάδα παραγωγής... για να καλυφθεί ενεργειακά εξ ολοκλήρου (συμπαραγωγή).

3.3. Τοπική κοινωνία: προκλήσεις, αποδοχή, αντιστάσεις

Η αποδοχή της τοπικής κοινωνίας για την ενεργειακή επένδυση που σχεδιάζει μια ιδιωτική εταιρεία αναδεικνύεται σε κρίσιμο παράγοντα που μπορεί να καθορίσει την υλοποίηση ή μη της επένδυσης. «Το.. κριτήριο... είναι η αποδοχή από την τοπική κοινωνία. Εάν η τοπική κοινωνία δε θέλει το έργο, δεν υπάρχει περίπτωση να κάνεις ενεργειακό έργο εκεί πέρα». Οι συνομιλητές μας επικαλούνται συναισθηματικές αντιδράσεις των κατοίκων σε σχέση με ζητήματα εκμετάλλευσης τοπικών ενεργειακών πόρων. Μάλιστα, κάνουν λόγο και για φοβίες, «φοβίες της τοπικής κοινωνίας λόγω έλλειψης ενημέρωσης... Οι πρώτες αντιδράσεις ήταν φοβικές. Στην κατεύθυνση με τις αγελάδες και τους ταύρους που δε γεννάνε, διότι ...η ραδιενέργεια και τα υπόγεια ύδατα και τα λοιπά... Σε δεύτερο επίπεδο μπήκε ένας φόβος σε σχέση με τη μείωση της αξίας της περιουσίας τους... της γης στα τουριστικά... Και μιλάμε για κοινωνίες, όπου υπάρχει μια γενικευμένη καχυποψία, ως προς το κεντρικό Κράτος και τις ιδιωτικές επενδύσεις».

Ωστόσο, ενδιαφέρουσες αναφορές γίνονται και σε δικαιολογημένες φοβίες των τοπικών πληθυσμών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της απόπειρας εκμετάλλευσης της γεωθερμίας στη Μήλο από τη Δ.Ε.Η. τη δεκαετία του 1980 η οποία έγινε πρόχειρα, χωρίς να έχει προηγηθεί σοβαρός σχεδιασμός για την υλοποίηση των γεωτρήσεων, χωρίς τις απαιτούμενες ειδικές γνώσεις, αλλά και έλλειψη σχεδίου για την μετέπειτα αποκατάσταση. Το αποτέλεσμα, ήταν η διάχυτη μωρωδιά από υδρόθειο στην ατμόσφαιρα, αλλά και η μόλυνση της πα-

ραλίας στο νησί. «Αγοράσανε το τρμπάνι... από το Λίβανο. Το φέρανε και κάνανε τη γεώτρηση διαβάζοντας το manual. ... Το μπετόν... δεν έκανε για τη γεωθερμία ... Καταβρόμισε... Έφτιαξαν και τα μπετά και έβγαине και από εκεί. Και ... τα ρίχνανε στη θάλασσα. Τους χαλάει την παραλία. Αρχίζουν τα παιδιά και έχουν άσθμα, οι γέροι έχουν άσθμα, χαλάει και το κρασί τους... Βλέπανε να καίγονται κατοίκες, να δηλητηριάζονται τα ζώα, έβγαине αυτή η φοβερή μυρωδιά του κλούβιου αυγού». Στη βάση αυτής της κακής εμπειρίας οι κάτοικοι παραμένουν αρνητικοί στην οποιαδήποτε εκμετάλλευση του φυσικού γεωθερμικού πλούτου στο νησί τους. Οι αρνητικές στάσεις μεταφέρονται από γενιά σε γενιά, καθώς οι σημερινοί νέοι αν και δεν έχουν το βίωμα παραμένουν αρνητικοί. Επίσης, οι στάσεις μεταφέρονται και σε γειτονικές περιοχές, όπως το νησί της Νίσυρου. «Έγιναν έρευνες γνώμης και στη Μήλο και στη Νίσυρο. Οι κάτοικοι, όσοι είχαν ζήσει την εμπειρία, πιο αρνητικοί δε γινόταν... γενιές μετά, τα παιδιά τους, τα εγγόνια τους, από τις περιγραφές που έζησαν το φαινόμενο... Το βίωμα συνέχιζε. Κι έλεγε ο άλλος στο παιδί του 'Πήγαινε να δεις εκεί τι έχουν αφήσει'... Είπαν ότι θα τιναχτεί η Μήλος στο διάστημα. Αυτό είχαν στο μυαλό τους. Θα φύγει το νησί από τη θέση του. Και.. παρότι η Μήλος με τη Νίσυρο έχουν μια σημαντική απόσταση, πέρασε από το ένα νησί στο άλλο. Γινότανε ανακύκλωση αυτών των απόψεων, σε βαθμό που δεν μπορούσες με τίποτα να το πολεμήσεις... Κάκιστη πρακτική, η οποία στιγμάτισε μια ολόκληρη μορφή ενέργειας».

Οι ιδιώτες επενδυτές αισθάνονται ότι αντιμετωπίζονται με επιφυλακτικότητα, προκατάληψη και καχυποψία από τις τοπικές κοινωνίες. «Έχουμε άδεια για έργο σε περιοχή με εξαιρετικό αιολικό δυναμικό... Έχουμε φάει 10 χρόνια... Δεν μπορούμε να τους πείσουμε». Οι εκκλήσεις και αντεγκλήσεις των κατοίκων κάποιες φορές εντοπίζονται στα ατομικά τους δικαιώματα ως πολίτες. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι κάτοικοι αναφέρονται σε αισθητικά κριτήρια και κάνουν λόγο για οπτική όχληση από τις ενεργειακές επενδύσεις στη περιοχή τους. Είναι ένα επιχείρημα υποκειμενικής προσέγγισης, το οποίο δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί από τους ιδιώτες επενδυτές. Ο ισχυρισμός των κατοίκων ότι αλλοιώνεται το οπτικό τοπίο στον τόπο διαβίωσής τους είναι πολύ δύσκολο να αντιμετωπιστεί με την προβολή θετικών επιπτώσεων για τον τόπο από τη λειτουργία των μονάδων παραγωγής ενέργειας. Το ατομικό δικαίωμα στον έλεγχο της διαμόρφωσης του τοπικού περιβάλλοντος μόνιμης διαμονής παραμένει, έτσι, ένας σοβαρός παράγο-

ντας αντίστασης των κατοίκων για την εγκατάσταση ακόμα και Α.Π.Ε., όπως για παράδειγμα οι ανεμογεννήτριες που σύμφωνα με τους ισχυρισμούς των κατοίκων αλλάζουν το περιβάλλον της καθημερινότητάς τους. «Δεν μπορείς να επιβάλλεις σε κανέναν, όταν θα το βλέπει από το σπίτι του ή από την αυλή του ή δε ξέρω από πού, ...ότι είναι ωραίο... Αυτό που αναγνωρίζω και δεν έχω απάντηση σε αυτό, είναι το οπτικό». Από την άλλη πλευρά, η αισθητική υπαγορεύεται από έντονους τοπικισμούς. «Το δικό μας μέρος είναι το πιο όμορφο. Ενώ υπάρχουν άλλα που δεν είναι τόσο όμορφα... Στους γείτονα να πάει». Είναι το σύνδρομο του «not-in-my-backyard». Σε κάποιες μάλιστα περιπτώσεις καταγράφονται έντονες συμπεριφορικές αντιδράσεις του τοπικού πληθυσμού, ιδιαίτερα όταν εκπρόσωποι των εταιρειών επισκέπτονται τον τόπο που επιδιώκουν την επένδυση προκειμένου να κάνουν σχετικές ενημερώσεις. «Τρώγαμε ξύλο κάθε φορά...(τρόπος του λέγειν). Υφιστάμεθα bullying... Για να μπορέσει κανείς να το αντιμετωπίσει αυτό, πρέπει τελικά να φτάσει στον καθέναν και να του προσφέρει κάτι».

Οι ιδιώτες επενδυτές είναι πεπεισμένοι ότι οι τοπικές κοινωνίες αντιμετωπίζουν με προκατάληψη τις ιδιωτικές εταιρείες. Ισχυρίζονται ότι οι πολίτες δεν εμπιστεύονται τους ιδιώτες και έχουν μια ριζωμένη αντίληψη για την ενέργεια για την οποία πιστεύουν ότι πρέπει να είναι αποκλειστικό προνόμιο του Κράτους. «Προκατάληψη... επειδή είναι ιδιώτης. Πάρα πολύ. Σου λέει «γιατί δεν το κάνει το Κράτος;».. Δε θέλουν τον ιδιώτη. Σου λέει «αυτό είναι κοινωνικό αγαθό, η ενέργεια. Γιατί να βγάλει αυτός λεφτά από το δικό μου αγαθό; Να έρθει το Κράτος». Η προκατάληψη των κατοίκων ερμηνεύεται και ως αίσθημα αποκλεισμού τους από αποφάσεις που τους αφορούν. Θεωρούν, έτσι, ότι είναι παραγκωνισμένοι από το Κράτος. «Δεν υπάρχει κουλτούρα συμμετοχής στις αποφάσεις μακροχρόνια. Και νιώθουν παραγκωνισμένοι οι κάτοικοι... Έχουν ένα δίκιο βέβαια, γιατί το Κράτος εδώ είναι αφερέγγυο... Είναι μια προκατάληψη, η οποία καλλιεργείται και αυτοί οι άνθρωποι νιώθοντας παραγκωνισμένοι νομίζουν ότι ... αν πέσουν ή αρνηθούν, θα τους δώσουμε μεγαλύτερη σημασία.... Επομένως... πρέπει να είναι ενημερωμένες καλά (οι τοπικές κοινωνίες), να μάθουν να συμμετέχουν και να νιώθουν ευθύνες». Οι κάτοικοι επίσης είναι πολύ δύσπιστοι ακόμη και για τα οικονομικά οφέλη που μπορεί να έχει η συγκεκριμένη επένδυση για την περιοχή. Κατά την περίοδο δε πριν από την οικονομική κρίση λόγω ευμάρειας, «δεν τους ένοιαζε να φτιαχτεί ο τόπος από την αρχή, διότι τότε ήταν η εποχή της ευημερίας».

Γλαφυρές είναι οι περιγραφές των συνομιλητών μας αναφορικά με τις ντόπιες έμπρακτες αντιδράσεις σε ιδιωτικές επενδύσεις. Με ιδιαίτερη έμφαση τονίζουν την ακυρωτική δύναμη των αντιδράσεων των τοπικών πληθυσμών. *«Είναι περιοχές... οι οποίες βγάζουν συνέχεια ψηφίσματα ότι δεν τα θέλουν. Κανένα. Καμία μορφή. Δεν έχει φτιαχτεί κανένα αιολικό. Δεν έχουν επιτρέψει»*. Βέβαια αυτό αφορά και επενδύσεις από το Κράτος. *«Κι εκεί... μαύρες σημαίες. Ούτε να ακούσουν»*. Οι συμμετέχοντες αναφέρονται στις συλλογικότητες της Κοινωνίας των Πολιτών ως έναν παράγοντα που μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τη δυνατότητα ανάπτυξης επένδυσης σε μια περιοχή. Περιγράφουν πολιτικούς, περιβαλλοντολογικούς και πολιτιστικούς τοπικούς συλλόγους, οι οποίοι προσφεύγουν ακόμα και στη δικαιοσύνη, με αποτέλεσμα να αναστέλλεται ή να ακυρώνεται η επένδυση. Οι δε καθυστερήσεις στην εκδίκαση των συγκεκριμένων υποθέσεων μπορεί να αποβούν αρκετά επιζήμιες για την εταιρεία. *«Παντού υπάρχουν τοπικοί σύλλογοι και δεν μπορείς να τους αποφύγεις ... Σύλλογοι κυνηγητικοί ή σύλλογοι ορνιθολογικοί... οι οποίοι θα σου κάνουν την προσφυγή... Θα μπλοκάρει το έργο σου στο Συμβούλιο της Επικρατείας... Ποιός επενδυτής θα πάρει απόφαση να παραγγείλει ανεμογεννήτριες, να ξεκινήσει την κατασκευή, όταν επικρέμεται μια απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας; Άρα, ουσιαστικά, σου μπλοκάρει την επένδυση»*.

Οι κάτοικοι, όμως αντιδρούν και ατομικά, σε μη συλλογικό επίπεδο. Ορισμένοι κάτοικοι προσφεύγουν ατομικά εναντίον των εταιρειών ή προκαλούν παρέμβαση υπηρεσιών όπως το δασαρχείο. Οι ιδιοκτήτες γης μπορούν, με την άρνησή τους να παραχωρήσουν μέρος μόνο της ιδιοκτησίας τους για τα απαραίτητα έργα ή να αναστείλουν την επένδυση στην περιοχή. *«Μέσω των δασαρχείων το μπλοκάρουν... Δηλαδή, και να βγάλεις τις άδειες και να θες να ξεκινήσεις, θα σου έρθουν... Δηλαδή, κάπου στην οδοποιία σου, κάπου στο έργο διασύνδεσης, ακόμα και αν η τοποθεσία ανάπτυξης είναι δημόσια, θα βρεθείς ενώπιον ιδιωτών. Αν, λοιπόν, ένας ιδιώτης στο πρανάς του δρόμου έχει ιδιοκτησία και εσύ πρέπει να κάνεις διαπλάτυνση για να μπορέσεις να περάσεις τις ανεμογεννήτριες και δε σου δίνει την ιδιοκτησία, δεν έχεις έργο»*. Κάποιοι κάτοικοι μάλιστα αποπειρώνται να εκμεταλλευτούν την ανάγκη των ιδιωτών επενδυτών για την επένδυση. *«Άρχισε να μπαίνει πάρα πολύ έντονα το θέμα εγώ τι έχω να κερδίσω από αυτό»*. Αναφέρονται ακόμη και περιπτώσεις έμμισων εκβιασμών από ιδιοκτήτες αγροτικής γης,

η οποία βρίσκεται στην περιοχή που οι ιδιώτες επενδυτές ενδιαφέρονται να επιχειρήσουν την ενεργειακή επένδυση. Οι συνομιλητές μας καταθέτουν μαρτυρίες ότι ντόπιοι κάτοχοι γης θέτουν εκβιαστικά το δίλημμα στην εταιρεία για αθεμίτως πολύ υψηλή αποζημίωση της έκτασής τους. Σε περιπτώσεις άρνησης της εταιρείας να καταβάλει την αιτούμενη υψηλή αποζημίωση, οι ντόπιοι αγρότες κινητοποιούνται και μπλοκάρουν τις εργασίες της εταιρείας. «Έχει τύχει για ένα στρέμμα να πληρώσω μειρητά 20.000...που η αξία του είναι 500 ευρώ. Εκεί δέχεσαι τον εκβιασμό. Υποκύπτεις για να μπορέσεις να κάνεις το έργο σου... Έχεις πάρει εσύ τις εγκρίσεις σου... Έρχεται, λοιπόν, κάποιος και λέει 'είναι δικό μου'. Μπορεί να έχει χαρτιά από την τουρκοκρατία, μπορεί να μην έχει... Είμαστε στο έλεος του εκβιασμού. Αν ξεκινήσω μια τέτοια διαδικασία και του πω 'κύριε δεν έχεις κανένα τίτλο', ξέρετε ποια είναι η επόμενη κίνηση; Όταν εγώ θα πάω να ξεκινήσω το έργο, θα πάρει το αγροτικό του και άλλα δύο αγροτικά... και θα τα βάλει εκεί στο πρανάς μέσα στην έκταση. Μου έχει συμβεί και αυτό». Παρόμοιες περιπτώσεις εκμετάλλευσης αποτελούν οι περιπτώσεις των λεγόμενων «διακατεχομένων». Πρόκειται για εκτάσεις, η ιδιοκτησία των οποίων δεν είναι καθαρή, ωστόσο οι φερόμενοι ως ιδιοκτήτες επιχειρούν να αντλήσουν σημαντικές αποζημιώσεις για αυτές από τις εταιρείες. «Οι εκτάσεις είναι δημόσιες... δασικές. Όμως, υπάρχουν διεκδικήσεις από πάρα πολλούς κατοίκους, διότι υπάρχει ένα άτυπο καθεστώς... που ενώ έχουν συμβόλαια... είχαν δοθεί ως διακατεχόμενα σε κάποιους... με διάφορες μορφές από το Υπουργείο Γεωργίας προ αμνημονεύτων ετών... δεν έχουν αναγνωριστεί επισήμως και βρίσκονται στα δικαστήρια... Τα διακατεχόμενα δίνονται για συγκεκριμένη χρήση ... υλοτομία... Αυτοί, βεβαίως, έχουν κάνει οποιαδήποτε άλλη χρήση. Τα πουλάνε ο ένας στον άλλο με εκατό συμβόλαια. Τα αυξάνουν. Ενώ δηλαδή ξεκίνησε από 10 στρέμματα, έχουν φτάσει τα 800... Έχουν απαιτήσει μέσω του Δήμου να αποζημιωθούν... Ο Δήμος, λοιπόν, μας έχει καλέσει.. τους επενδυτές... και είπε 'να δεσμευτείτε ότι θα ... τους αποζημιώσετε με κάποιον τρόπο, ανεξάρτητα αν σας προσκομίσουν νόμιμους τίτλους ή όχι'». Ακόμη και το δημόσιο εκβιάζουν οι κάτοικοι. Σε μια περίπτωση «ήταν τέτοια η κατάσταση που έφτασαν να απαλλοτριώνονται τα κατισοκχώρα... σε τιμή μεγαλύτερη από ό,τι... στο Κολωνάκι, στη Διονυσίου Αρεοπαγίτου... Είδα τιμή απαλλοτρίωσης οικοπέδου για να γίνει το μουσείο της Ακρόπολης, η οποία ήταν μικρότερη από την αντίστοιχη στην ... που δεν παύει να είναι ένα κατισοκχώρι, εντάξει;»

Από την άλλη πλευρά, οι τοπικές αρχές εμπλέκονται επίσης στο παιχνίδι των συναλλαγών και των ανταλλαγμάτων. «Πρόσφατα μου είπανε σε μια κοινότητα, 'δώσε μας τζάμπα το ρεύμα'... Όλοι οι κάτοικοι να μην πληρώνουμε ρεύμα... Προφανώς ότι θέλετε ζητάνε». Σε κάποιες άλλες περιπτώσεις διαπιστώνονται διαφορετικές προσεγγίσεις ανάμεσα στους κατοίκους, τους τοπικούς θεσμικούς πρωταγωνιστές (Δημαρχείο, Περιφέρεια, Εκκλησία, βουλευτές-πολιτικοί) και τις οργανώσεις πολιτών. Για παράδειγμα, εντοπίζονται περιπτώσεις όπου ο ντόπιος πληθυσμός περιγράφεται ως δύσπιστος, ενώ οι Δήμαρχοι συναινετικοί. «Οι Δήμαρχοι κατά βάση δεν είχαν αντίρρηση, από παλιά... Οι Δήμαρχοι βλέπουν το συμφέρον... Βέβαια, όταν είχαν τα πολλά χρήματα, παλιότερα τους ένοιαζε... ο τρόπος που θα γίνει η συμφωνία για τα λεγόμενα επιπλέον αντισταθμιστικά, που τα δίνει εθελοντικά στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης η εταιρεία λέγοντας 'θα μοιραστώ τα κέρδη μου με την τοπική κοινωνία'». Συγκρούσεις απόψεων, όμως, υπάρχουν και μεταξύ διαφορετικών ομάδων του τοπικού πληθυσμού. Με αφετηρία τις διαφορές μεταξύ των συλλογικών συμφερόντων, οι συνομιλητές μας αναδεικνύουν διαστάσεις απόψεων ομάδων κατοίκων, όπως οι κάτοχοι γεωργικής γης από τη μία μεριά και τα μέλη οικολογικών οργανώσεων από την άλλη. Οι πρώτοι υποστηρίζουν την επένδυση, ενώ οι δεύτεροι την απορρίπτουν.

Η αποδοχή των ενεργειακών επενδύσεων στις τοπικές κοινωνίες κατά τους ιδιώτες επενδυτές μπορεί να ενισχυθεί με τη χρήση διαφόρων εργαλείων και πολιτικών: Πιο συγκεκριμένα, πρέπει να καλλιεργηθεί με ευθύνη του Κράτους μια κουλτούρα συμμετοχής των πολιτών σε συζητήσεις θεμάτων που τους αφορούν, όπως η ύπαρξη επενδύσεων σε πηγές ενέργειας στην περιοχή τους. Επίσης, προτείνεται το Κράτος να έχει καλύτερο σχεδιασμό ενεργειακής πολιτικής, ώστε να εμφανίζεται φερέγγυο απέναντι στους πολίτες. Προτείνεται επίσης η εμπλοκή της τοπικής κοινωνίας στις αποφάσεις για επενδύσεις στην περιοχή με σκοπό την απόδοση μεγαλύτερων ευθυνών στους ντόπιους, οι οποίοι χαρακτηριστικά περιγράφονται ως μη φέροντες ευθύνες. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο δημόσιο διάλογο για τα θέματα εκμετάλλευσης πηγών ενέργειας σε τοπικό επίπεδο με πρωτοβουλία του Κράτους, ενώ και οι τοπικές αρχές, κυρίως οι Δήμαρχοι, πρέπει να λειτουργήσουν ως σταθεροί διαμεσολαβητές στις περιοχές που επιλέγονται για την ανάπτυξη μιας επένδυσης στην ενέργεια, ιδιαίτε-

ρα μετά από τη θέσπιση οικονομικών αντισταθμιστικών οφελών (3% της επένδυσης στην τοπική κοινωνία). «Κι αυτό για να αποφύγουμε όλοι εμείς οι ιδιώτες παραγωγοί αυτό το πρόβλημα των εκβιασμών... και να πηγαίνουν οι Δήμαρχοι κατευθείαν στις τοπικές κοινωνίες και να λένε 'σκάστε και θα το κάνουμε'. Στο χέρι τους είναι. Το πολύ πολύ να μην εκλεγούν την άλλη φορά, εάν δεν συμφωνήσουν οι από κάτω, έτσι;»

Υπό το Κράτος των αντιστάσεων των τοπικών κοινωνιών οι ιδιώτες επενδυτές επιστρατεύουν διαδικασίες πειθούς, οι οποίες συνήθως συνοδεύονται με οικονομικά ανταλλάγματα υπέρ της τοπικής κοινωνίας. Η σημαντικότερη πρακτική προσέγγιση είναι η ενημέρωση του τοπικού πληθυσμού για την επένδυση μέσα από διαπροσωπικές επαφές. Οι εκπρόσωποι των εταιρειών επισκέπτονται την τοπική κοινωνία και οργανώνουν εκστρατείες ενημέρωσης του κοινού και των θεσμικών παραγόντων. Οι ενημερώσεις πραγματοποιούνται μέσα από τη διοργάνωση ανοιχτών στο κοινό ημερίδων, αλλά και με εκδηλώσεις ενημέρωσης πιο συγκεκριμένων πληθυσμίων στόχων, όπως είναι τοπικοί σύλλογοι. Στο πλαίσιο ανάπτυξης διαύλων επικοινωνίας, οι ιδιώτες επενδυτές αναπτύσσουν επιμέρους στρατηγικές, όπως ενδεικτικά, την πάγια πρακτική της επιστράτευσης προσώπων κύρους οι οποίοι εκπροσωπούν γενικά αποδεκτούς και αξιόπιστους φορείς (Ρ.Α.Ε. - Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, ΚΑΠΕ - Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας) ή/και εξειδικευμένους επιστήμονες και μάλιστα με τρόπο που να παρακάμπτεται επικοινωνιακά ο πρωταγωνιστικός ρόλος των ιδιωτών επενδυτών. «Διοργανώσαμε ημερίδα. Όχι εμείς ως εταιρεία. Διότι εμείς ως εταιρεία, ... υπάρχει κακοπιστία... Και διοργανώσαμε την ημερίδα μέσω ενός φορέα τοπικού». Η κακοπιστία βέβαια εκτείνεται και προς τους ανταγωνιστές. Γι' αυτό και οι εταιρείες οργανώνουν ενημερωτικές παρεμβάσεις καθυστερημένα, μετά το σχεδιασμό του έργου και αφού έχουν περάσει τη διαδικασία της έκδοσης αδειών. Αυτή η τακτική οφείλεται αφενός στο φόβο των εταιρειών για τις αντιδράσεις των πολιτών και αφετέρου στον κίνδυνο του ανταγωνισμού. Η καθυστερημένη όμως ενημέρωση κρίνεται αρνητικά από την τοπική κοινωνία. «Συνήθως γίνονται εκδηλώσεις ενημέρωσης, αλλά γίνονται αφού το έργο έχει σχεδιαστεί και έχει προχωρήσει κάπως... και έχει πάρει κάποιες πρώτες άδειες... Γιατί αν πας πιο νωρίς φοβάσαι και δεν ξέρεις... μπορεί κάποιος άλλος να σου πάρει το έργο... Άρα, εμφανίζεται η πρώτη πληροφόρηση, όταν τα πράγματα έχουν κάπως δρομολογηθεί.. Και αυτό ενοχλεί πάρα πολύ...».

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, οι ιδιώτες επενδυτές επιστρατεύουν μια στρατηγική συναλλαγών με τις τοπικές διοικητικές αρχές. Παλαιότερα η πρακτική ήταν να διαθέτουν στον τοπικό δήμαρχο οικονομικούς πόρους, τους οποίους διαχειριζόταν ο ίδιος, με στόχο τη διαμεσολάβηση των τοπικών διοικητικών αρχών, ώστε να πεισθεί η τοπική κοινωνία για την αποδοχή της επένδυσης στην περιοχή. Ωστόσο, επειδή η πρακτική αυτή καλλιέργησε υπόνοιες για ανασφαλείς και αδιαφανείς συναλλαγές και δοσοληψίες, σήμερα, οι ιδιώτες επενδυτές αναθεώρησαν την στρατηγική τους επιδιώκοντας την υπογραφή μιας τριμερούς σύμβασης ανάμεσα στην εταιρεία τους, το δήμαρχο και τον εργολάβο υλοποίησης του έργου που περιλαμβάνει τους ακριβείς ανταποδοτικούς όρους για την ανάπτυξη της μονάδας ενέργειας στην περιοχή. Οι ιδιώτες επενδυτές επιδιώκουν, δηλαδή, για λόγους ασφάλειας της επένδυσής τους, να δεσμεύσουν γραπτώς τις τοπικές διοικητικές αρχές όχι μόνο για την υποστήριξη της επένδυσης, αλλά και ως προς τα αντισταθμιστικά οφέλη που οι τοπικές κοινωνίες αντλούν.

Μια ακόμα πολύ σημαντική γραμμή προσέγγισης που ακολουθούν οι ιδιωτικές εταιρείες είναι εκείνη της προτίμησης ντόπιου πληθυσμού για τις θέσεις εργασίας που προκύπτουν από την επένδυση. Με αυτόν τον τρόπο δίνουν ένα ισχυρό κίνητρο στον τοπικό πληθυσμό, ώστε να αντιμετωπίσει θετικά την επένδυση, δεδομένης της σημασίας των θέσεων απασχόλησης ιδιαίτερα εν μέσω κρίσης. *«Παίρνουμε το προσωπικό κατά τη διάρκεια της κατασκευής και τους υπεργολάβους όλους από τις τοπικές κοινωνίες. Και όταν λειτουργήσει το έργο, επίσης προσλαμβάνεται από την τοπική κοινωνία».*

4. Επιπτώσεις από την εγκατάσταση και λειτουργία μονάδων παραγωγής ενέργειας για τις τοπικές κοινωνίες

Στο τμήμα αυτό της ανάλυσης των εργασιών της ομάδας εστιασμένης συζήτησης με τους ιδιώτες επενδυτές η έμφαση τίθεται στις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις για την τοπική κοινωνία από την εγκατάσταση και λειτουργία μονάδων επεξεργασίας πηγών ενέργειας.

Περιβαλλοντικές επιπτώσεις:

Κατά τους ιδιώτες επενδυτές οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις από την εκμετάλλευση πηγών ενέργειας σε μια συγκεκριμένη περιοχή μπορεί να είναι άμεσα ορατές και ουσιαστικά να αφορούν στην αλλοίωση του φυσικού τοπίου, όπως είναι η περίπτωση της τοποθέτησης ανεμογεννητριών και φωτοβολταϊκών. Πολύ σημαντική περιβαλλοντική επίπτωση της εκμετάλλευσης πηγών ενέργειας είναι η μόλυνση, η οποία βέβαια συνδέεται με συγκεκριμένες μορφές ενέργειας που αφορούν κυρίως την εξόρυξη και εκμετάλλευση των λιγνιτικών κοιτασμάτων, πεδίο δραστηριοποίησης της Δ.Ε.Η. Επισημαίνεται, μάλιστα, ότι οι λιγνιτικές περιοχές επιβαρύνονται περιβαλλοντικά δια παντός, καθώς δε γίνονται έργα αποκατάστασης του περιβάλλοντος στη μετα-λιγνιτική φάση, όταν δηλαδή οι φυσικοί πόροι έχουν εξαντληθεί και η επένδυση έχει ολοκληρώσει τον κύκλο της. Έτσι, παρότι αναγνωρίζεται ως καλή πρακτική η αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος, η χώρα μας περιγράφεται ως μη συμμορφούμενη. Θεσμικές αγκυλώσεις φαίνεται να καθυστερούν ορισμένα σχέδια αποκατάστασης. *«Ότι υπάρχει μόλυνση δεν μπορεί κανένας να το αρνηθεί... Έπρεπε να έχει γίνει ένα σχέδιο μετάβασης στη μετα-λιγνιτική εποχή... Προετοιμάζεται η μετάβαση στη μετα-λιγνιτική εποχή, αλλά επί της ουσίας δε γίνεται τίποτα»*. Ιδιαίτερη αναφορά στη μόλυνση του περιβάλλοντος γίνεται και για την περίπτωση της αποτυχημένης επιχείρησης εκμετάλλευσης της γεωθερμίας από τη Δ.Ε.Η. στη Μήλο.

Κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις:

Αξιοπρόσεκτη είναι η παρατήρηση των ιδιωτών επενδυτών αναφορικά με την απουσία των κατοίκων από το διάλογο για την επένδυση. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι στη χώρα μας δεν υπάρχει *«κοιλοτούρα συμμετοχής στις αποφάσεις»* και οι κάτοικοι νιώθουν αποκλεισμένοι από ένα διάλογο που αφορά τους ίδιους και την καθημερινή τους διαβίωση. Επίσης, οι ιδιώτες επενδυτές κρίνουν ότι πολύ πιο σημαντική από την αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος είναι η αποκατάσταση των κατοίκων που είχαν εργασιακή απασχόληση στην εκμετάλλευση της πηγής (κυρίως ως προς τον λιγνίτη) και με την εξάντληση των αποθεμάτων μένουν ουσιαστικά άνεργοι. Επισημαίνεται ότι αυτό που χρειάζεται είναι ένα στοχευμένο σχέδιο για την εργασιακή αποκα-

τάσταση του τοπικού πληθυσμού. «Πρέπει να βρεθεί ένα σχέδιο... πού θα εργαστούν οι άνθρωποι. Δηλαδή, πως θα αξιοποιηθεί το ανθρώπινο δυναμικό.. Αυτό που λέμε ως μετα-λιγνιτική εποχή, εννοούμε ουσιαστικά τη ζωή αυτών των ανθρώπων. Την επιβίωση αυτών των ανθρώπων. Αυτό εννοούμε. Και όχι της φύσης».

Οι εταιρείες που προσεγγίζουν τις τοπικές κοινωνίες προσπαθώντας να πείσουν τους κατοίκους για τη χρησιμότητα της επένδυσης προτάσσουν, όπως προκύπτει από τη συζήτηση τα οικονομικά οφέλη. Επισημαίνουν ότι με τα ανταποδοτικά μέτρα που θα υλοποιήσει η εταιρεία ωφελείται μακροπρόθεσμα ο τόπος, καθώς προσφέρονται οι αναγκαίοι οικονομικοί πόροι για τη βελτίωση των υποδομών. Τα ανταποδοτικά έργα που η εταιρεία αναλαμβάνει να υλοποιήσει μετά από σχετικό διάλογο με του πολίτες και τη διοίκηση του Δήμου αποτελούν σημαντική βελτίωση της καθημερινότητας των πολιτών και πρόοδο για τις τοπικές υποδομές. «Προσπαθούμε να τους πούμε ότι θα έχετε αυτά τα οφέλη. Και οικονομικά και θα φτιαχτεί ο τόπος σας από την αρχή εδώ». Με αυτές τις πρακτικές, βέβαια, οι εταιρείες επιδεικνύουν κοινωνική ευαισθησία ενώ διαμορφώνουν και ένα προφίλ εταιρικής κοινωνικής ευθύνης. «Τα λεγόμενα ... αντισταθμιστικά, που τα δίνει εθελοντικά, στο πλαίσιο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης η εταιρεία, λέγοντας 'να μοιραστώ τα κέρδη μου με την τοπική κοινωνία'.... Θέλουμε να έχουμε ρόλο κοινωνικού εταίρου στις εταιρείες που αναπτύσσουμε επενδυτική δραστηριότητα. Αυτή είναι η θέση μας.»

Ένα ακόμα άμεσο οικονομικό όφελος που μπορούν να έχουν οι πληθυσμοί των τοπικών κοινωνιών από μία ενεργειακή επένδυση είναι ο μειωμένος λογαριασμός στο τιμολόγιο της Δ.Ε.Η. Επίσης, γίνεται αναφορά σε οικονομικά οφέλη που προκύπτουν από απαλλοτριώσεις γεωργικών εκτάσεων στην περιοχή της επένδυσης. Μάλιστα, επισημαίνεται ότι κάτοικοι που μπορεί να έχουν το σχετικό οικονομικό όφελος πολλές φορές εναντιώνονται σε συνδημότες τους που τάσσονται κατά της επένδυσης στην περιοχή. Μία άλλη οικονομική παράμετρος που τονίζεται είναι το άνοιγμα θέσεων εργασίας από την επένδυση. Αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι προτιμούν να προσλαμβάνουν για την υλοποίηση του έργου κατοίκους της περιοχής, δίνοντας, έτσι, ένα επιπλέον κίνητρο στην τοπική κοινωνία για να προσεγγίσει θετικά την επένδυση.

Στρατηγική και κριτήρια επιλογής της επένδυσης

Ως κυριότερο κριτήριο επιλογής αναδεικνύεται η διαθεσιμότητα της πρώτης ύλης. Οι επενδυτές βρίσκουν τη σχετική πληροφορόρηση από τους ενεργειακούς χάρτες που διαθέτει το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών και Εξοικονόμησης Ενέργειας (ΚΑΠΕ). Μετά τον εντοπισμό των περιοχών, οι εταιρείες πραγματοποιούν - για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα που καλύπτει όλες τις εποχές του έτους - δικές τους μετρήσεις και δοκιμές ενεργειακής απόδοσης με σκοπό να προϋπολογίσουν το κόστος και τα οφέλη της επένδυσης. *«Είναι θέμα πόρων... Για τα αιολικά χρειάζεται κατ' αρχήν να ξέρεις το αιολικό δυναμικό της περιοχής. Έχεις μια πρώτη εικόνα από αιολικούς χάρτες. Βάζεις έναν ιστό και μετράς για ένα χρόνο για να πάρεις όλο το εποχιακό δυναμικό. Άρα, είναι συγκεκριμένα τα μέρη, στα οποία θα πας. Δεν μπορείς να πας γενικώς 'φύγε από εδώ, πήγαινε λίγο πιο δίπλα'... το οποίο είναι κρίσιμο, γιατί πολλές φορές στις αντιπαραθέσεις με τις τοπικές κοινωνίες σου λένε 'φύγε από εδώ, πήγαινε εκεί'».*

Ένα ακόμα κριτήριο για την επιλογή του χώρου επένδυσης είναι η πυκνότητα των επενδύσεων. Έτσι, η μελέτη των ενεργειακών χαρτών γίνεται και με το κριτήριο του κορεσμού των περιοχών ως προς την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, αλλά και ως προς την επιβάρυνση του τοπίου. *«Υπάρχει αυτό από το νόμο. Είναι η λεγόμενη πυκνότητα. Το χωροταξικό έχει μια πρόβλεψη για το μέγιστο αριθμό εγκατεστημένης ισχύος που μπορείς να βάλεις... Αυτό το κοιτάνε σε πρώιμη φάση αδειοδότησης... Επίσης... στο χωροταξικό υπάρχει και η εκτίμηση της επιβάρυνσης του τοπίου... που πάλι βάζει ένα όριο πυκνότητας».*

Στην επιλογή περιοχής για επένδυση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, περιλαμβάνονται και ζητήματα αδειοδότησης από διάφορους φορείς. Ένας από αυτούς είναι η αρχαιολογία. Οι εταιρείες αποφεύγουν τις περιοχές με αρχαιολογικό ενδιαφέρον, καθώς γνωρίζουν ότι θα έχουν σημαντική καθυστέρηση στην έκδοση αδειών από την Αρχαιολογική Υπηρεσία. Κάτι τέτοιο καθιστά επίφοβη την επένδυση και συνήθως αυτή αποφεύγεται. Επίσης, αποφεύγονται οι χαρακτηρισμένες περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος ενταγμένες στο πρόγραμμα Natura και οι εγκαταστάσεις του στρατού καθώς μπορεί να εμποδίσουν μια επένδυση. Η υπηρεσία πολιτικής αεροπορίας χρειάζεται να δώσει σχετική άδεια σε επενδύσεις αιολικών πάρκων που αφορά στην εξασφάλιση της μη εμπλοκής των ανεμογεννητριών σε αεροδιαδρόμους.

Οι χαρακτηρισμένες ως δασικές περιοχές, επίσης είναι δύσκολες για αδειοδότηση. Επίσης, εξετάζεται η ύπαρξη οδικού άξονα, που μπορεί να διευκολύνει την υλοποίηση της επένδυσης, ενώ η απουσία του ανεβάζει σημαντικά το κόστος. *«Ένα πολύ βασικό είναι να μην είναι μια περιοχή γεμάτη αρχαία, διότι δε θα σου επιτρέψουνε. Γιατί θα το μπλοκάρει η Αρχαιολογική Υπηρεσία... Δεύτερον, εάν η περιοχή είναι Natura, πολύ σημαντικό... Ο στρατός.. Επίσης, η υπηρεσία πολιτικής αεροπορίας για το ύψος της ανεμογεννήτριας, αν περνάει από πάνω αεροδιάδρομος. ...Τα δασικά είναι επίσης πάρα πολύ βασικό. Δηλαδή, δεν επιτρέπεται αν είναι δάσος χαρακτηρισμένο.. Οδοποιία, δηλαδή, αν υπάρχει πρόσβαση που να μην περνάει μέσα από δάσος, ώστε να αναγκαστείς να κόψεις πολλά δέντρα, γιατί δε θα στη δώσουν».*

Ένας ακόμη παράγοντας που προσμετρούν οι ιδιώτες επενδυτές πριν προχωρήσουν στην επιλογή μιας περιοχής αφορά στις υπάρχουσες υποδομές ενέργειας. Πρόκειται για τη διαθεσιμότητα δικτύου σε κοντινή περιοχή, ώστε να είναι συμφέρουσα η δυνατότητα μεταφοράς της ενέργειας. Σε διαφορετική περίπτωση η εταιρεία θα πρέπει να διαμορφώσει δικό της υποσταθμό και να αξιολογήσει εάν η απόσταση από άλλο ενεργειακό δίκτυο είναι συμφέρουσα για την επένδυση. *«Πολύ σημαντικό.. είναι το δίκτυο.. Δηλαδή, η σύνδεση. Θα κάνεις το δικό σου υποσταθμό και πού; Και για να κάνεις υποσταθμό δεν είναι τόσο απλό. Είναι ειδικά εδάφη που σου επιτρέπουν... Άρα κάνεις μια εκτίμηση όλων αυτών των παραγόντων... Μπορείς να κάνεις μια επένδυση εκεί όπου θα υπάρχει το δίκτυο μεταφοράς και διανομής, για να απορροφήσει την παραγόμενη ενέργεια. Υπάρχουν περιοχές.. στην Ελλάδα, που μπορεί να έχουν υψηλό αιολικό δυναμικό, αλλά δεν μπορείς να κάνεις περισσότερα έργα, γιατί απλά το δίκτυο δεν είναι ακόμα έτοιμο να απορροφήσει περισσότερη ενέργεια».*

Τέλος, οι συνομιλητές μας τονίζουν ότι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που μπορεί να καθορίσει την απόφασή τους για επένδυση σε μια περιοχή είναι η τοπική κοινωνία. Έτσι, πριν προχωρήσουν σε μια επένδυση, επιχειρούν να διερευνήσουν τις προθέσεις των ντόπιων πολιτών σχετικά με την προγραμματιζόμενη επένδυση καθώς οι αντιστάσεις των κατοίκων μπορεί να διακινδυνεύσουν την απόφαση μιας εταιρείας για την πραγματοποίηση της επένδυσης στην περιοχή. *«Εάν η τοπική κοινωνία δε θέλει το έργο, δεν υπάρχει περίπτωση να κάνεις ενεργειακό έργο εκεί πέρα».* Μάλιστα, οι ιδιώτες επενδυτές

στην αιολική ενέργεια αναφέρουν χαρακτηριστικά ότι, πολλές φορές, αν και οι φυσικές συνθήκες είναι ικανοποιητικές για επένδυση σε μια πεδινή περιοχή που διευκολύνει και την κατασκευή του έργου, επιλέγουν την τοποθέτηση των ανεμογεννητριών σε ορεινή περιοχή προκειμένου να μην υπάρχει ενόχληση και αντιστάσεις των κατοίκων. *«Επειδή υπάρχει αυτή η αρνητική στάση... αποφεύγεις τις περιοχές που έχουν έντονη ανθρώπινη παρουσία και τα βάζεις... στις βουνοκορφές. Όπου, βέβαια, στις βουνοκορφές ακριβώς επειδή δεν έχουμε ανθρώπινη παρουσία, έχει μεγαλύτερη επίπτωση στο περιβάλλον. Γιατί μπορεί να είναι περιοχή σημαντική για τα πουλιά και οτιδήποτε άλλο... για τα φίδια... Θέλω να πω ότι είναι τέτοια η ισορροπία που τελικά τα αιολικά πάρκα μπαίνουν μόνο στις βουνοκορφές. Έχει να κάνει με την προτεραιότητα... που δίνουμε».*

Όπως, βέβαια, είναι αναμενόμενο το ισχυρότερο κριτήριο για επένδυση σε μια περιοχή είναι τα οικονομικά οφέλη. Όπως επισημαίνεται, η απόδοση των κεφαλαίων που επενδύουν εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από το θεσμικό πλαίσιο και την ισχύουσα νομοθεσία. Τονίζουν ότι αυτό που χρειάζονται οι επενδυτές είναι ένα σταθερό πλαίσιο ως καλή πρακτική μιας χώρας για την προσέλκυση επενδυτών στον τομέα της ενέργειας. Σε αντίθεση, στη χώρα μας το νομοθετικό πλαίσιο αλλάζει πολύ συχνά, πράγμα που δυσκολεύει τη δυνατότητα υπολογισμού του κέρδους από την επένδυση. *«Επομένως, τα κριτήρια είναι οι αποδόσεις των κεφαλαίων και το μέρος που διατίθεται. Το κριτήριο είναι ακριβώς... πόσο γρήγορα φτιάχνεται το έργο και πόσο σταθερό είναι το πλαίσιο.. Διότι αλλάζει το νομοθετικό πλαίσιο παραμονές Πάσχα και σταματάει τις συμβάσεις σύνδεσης μέχρι εκείνη τη στιγμή, όσες είχαν γίνει... Μιλάμε τελείως ξαφνικό, από το πουθενά. Αυτά που γίνονται σε αυτή τη χώρα...».* Όπως χαρακτηριστικά τονίζουν, το Κράτος θα πρέπει, πέρα από τη χάραξη της ενεργειακής πολιτικής, να αναλάβει συντεταγμένα την έγκαιρη ενημέρωση των πολιτών για τους σχεδιασμούς ενεργειακών επενδύσεων σε συγκεκριμένες περιοχές. Το Κράτος θα πρέπει να έχει τη συνολική ευθύνη της προσέγγισης των πολιτών σε ένα αρχικό στάδιο σχεδιασμού των επενδύσεων και όχι αφού θα έχουν ληφθεί οι αποφάσεις αδειοδότησης των έργων. Με αυτό τον τρόπο προσδοκούν ότι θα καλλιεργείται μια πιο θετική προσέγγιση των κατοίκων για τις επενδύσεις στην εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων της περιοχής τους. Προς επίρρωση αυτού του επιχειρήματος χρησιμοποιούνται πα-

ραδείγματα σχετικών καλών πρακτικών από ευρωπαϊκές χώρες. Μια τέτοια πρακτική-πρότυπο, σε χώρες όπως η Δανία και η Γερμανία, αφορά στις δυνατότητες συνεταιριστικής συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στην επένδυση. Στο πλαίσιο αυτής της συνεργατικής κουλτούρας, που υπογραμμίζεται ότι λείπει από τη χώρα μας, παρέχονται οικονομικά κίνητρα για τη συνεταιριστική συμμετοχή τοπικών επιχειρήσεων. Με αυτό τον τρόπο καλλιεργείται πνεύμα υπευθυνότητας στον τοπικό πληθυσμό, ενώ παράλληλα κάμπτονται πιθανές αντιστάσεις για την ενεργειακή επένδυση. Ωστόσο, τονίζεται ιδιαίτερα ότι η Ελλάδα απέχει πολύ από μια τέτοια επιχειρηματική κουλτούρα, η οποία οικοδομείται σε βάθος χρόνου. *«Το συνεταιρίζεσθαι. Έχουμε πρόβλημα εκεί. Αλλά, εν πάση περιπτώσει, πρέπει να πάμε σε αυτή την κατεύθυνση. Δηλαδή, είναι ένας τρόπος να μειώσεις τις αντιδράσεις... Δεν έχουμε σχήματα συνεταιριστικά... ούτε δημοτικά. Γιατί δεν έχουμε την κουλτούρα της συμμετοχής και της ευθύνης... Δηλαδή, θέλει να είναι ανεύθυνος και να κερδίζει [ενν. ο ντόπιος δημότης]».*

Μια άλλη στρατηγική είναι η θετική αξιοποίηση των αντισταθμιστικών πόρων που διανέμονται από τις εταιρείες προς όφελος της τοπικής κοινωνίας. Επισημαίνεται ότι, μέχρι σήμερα, στη χώρα μας οι τοπικές διοικήσεις επιλέγουν να επενδύσουν τους αντισταθμιστικούς πόρους στην κατασκευή έργων, όπως γήπεδα ή παιδικές χαρές ή στην παροχή πετρελαίου θέρμανσης για τα σχολεία. Ωστόσο, οι συνομιλητές μας αντιπροτείνουν την οικονομική υποστήριξη έργων που έχουν μακρόπνοη δυναμική ανάπτυξης ως προς τη δυνατότητα οικονομικής εκμετάλλευσης. Συγκεκριμένα, προτείνουν την ενεργειακή αναβάθμιση ενός σχολείου, αντί των εξόδων θέρμανσης. Προτείνουν, επίσης, τη δημιουργία περιβαλλοντικών πάρκων, τα οποία είναι τουριστικά εκμεταλλεύσιμα για την τοπική κοινωνία. Πρόκειται για αναπτυξιακά έργα, για τα οποία επισημαίνουν ότι οι τοπικές κοινωνίες και οι διοικητικές αρχές δεν έχουν κατανοήσει ακόμα τη χρησιμότητά τους και θα χρειαστούν πολλά χρόνια για να καλλιεργηθεί η σχετική κουλτούρα. *«Έχουμε βαρεθεί ... να φτιάχνουμε γήπεδα.... Τους κάνουμε προτάσεις ... Τους τείνουμε προς περιβαλλοντικά πάρκα... Θα ανεβαίνουν τα σχολεία, θα γίνονται και εκπαιδευτικά προγράμματα, ενισχύεται ο πράσινος τουρισμός. Προσπαθούμε να τους ωθήσουμε. Δεν τα δέχονται όμως... Ενώ θα μπορούσαν να βγάλουν και έσοδα, να κάνουν έργα υποδομής, να χρηματοδοτούν τοπικές δράσεις, απασχόληση, υποδο-*

μές βιοτεχνικές.. Τίποτα από όλα αυτά, γιατί δεν αναλαμβάνουν την ευθύνη και δεν έχουν ορίζοντα πέραν της τετραετίας».

5. Μείζονα διακυβεύματα για τους ιδιώτες επενδυτές στο πεδίο της ενέργειας

Το βασικότερο ζήτημα της συζήτησης επικεντρώνεται στην ανάγκη διαμόρφωσης μια σταθερής, διαχρονικής πολιτικής. Το σταθερό θεσμικό πλαίσιο αποτελεί την ουσιαστικότερη προϋπόθεση για τη δυνατότητα ανάπτυξης επενδυτικών σχεδίων στον τομέα της ενέργειας. Μέχρι σήμερα, οι ιδιώτες επενδυτές υποστηρίζουν ότι βρίσκονται αντιμέτωποι με θεσμικές δυσλειτουργίες, τη γραφειοκρατία και τις απορρέουσες καθυστερήσεις, τις συχνές αλλαγές του νομικού πλαισίου, την αστάθεια της τιμολογιακής πολιτικής. *«Εγώ αποδίδω μεγάλο μέρος του προβλήματος στην καθυστέρηση των υπηρεσιών... την τεράστια των Υπουργείων... που σε μεγάλο βαθμό οφείλεται στο ότι δεν υπάρχει μια ενιαία, δημόσια διοίκηση, η οποία ανεξάρτητα από το ποιος θα έρθει στη κυβέρνηση, να εφαρμόζει μια σταθερή πολιτική και να γίνονται εκεί τροποποιήσεις. Δε θα υπήρχε αυτό το χάος».*

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στις καθυστερήσεις σχετικά με τη χάραξη μιας εθνικής πολιτικής για την ενέργεια, καθώς και στην εναρμόνιση της ενεργειακής πολιτικής της χώρας με τις προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τονίζεται ιδιαίτερα η απουσία χάραξης μιας ενεργειακής πολιτικής με συγκεκριμένο προσανατολισμό. Η χώρα μας φαίνεται ότι έχει καθυστερήσει σημαντικά στο να προσδιορίσει την εθνική στρατηγική για την ενέργεια, ώστε να τεθεί το πλαίσιο για την ενεργειακή μας επάρκεια στο μέλλον. Ως κυριότερος λόγος για το έλλειμμα στρατηγικού σχεδιασμού αναφέρεται η ασυνέχεια της πολιτικής για την ενέργεια, καθώς οι βασικοί στόχοι και οι ενεργειακές επιλογές αλλάζουν με την αλλαγή κάθε κυβέρνησης. Στο πλαίσιο αναγνώρισης της ανάγκης χάραξης εθνικής ενεργειακής στρατηγικής περιγράφεται και το επιχείρημα της κλιματικής αλλαγής. Σύμφωνα με αυτό θα χρειαστεί να προετοιμαστούμε για επικείμενες αλλαγές στο κλίμα. *«Σε αυτόν τον τομέα, επειδή θα αλλάξουν πολλά και θα μας έρθουν πολλά ανάποδα, θα πρέπει να προετοιμαστούμε».* Οι συνομιλητές μας επισημαίνουν ότι είναι άμεση η ανάγκη χάραξης εθνικής

στρατηγικής για την ενέργεια αφενός διότι σήμερα η Ελλάδα δαπανά σημαντικούς οικονομικούς πόρους για να εισάγει ενέργεια από άλλες χώρες, ενώ θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί τις δικές της πηγές, και αφετέρου αναστέλλονται δυνατότητες επενδύσεων, με αποτέλεσμα την απώλεια εξειδικευμένου προσωπικού, το οποίο μεταναστεύει λόγω έλλειψης θέσεων εργασίας. Αυτή η απώλεια μπορεί να αναστραφεί με την ανάπτυξη ενεργειακής βιομηχανίας στη χώρα μας. Μάλιστα, διατυπώνεται και η πρόταση να προωθηθεί στη χώρα μας ένας σχεδιασμός που θα στοχεύει, όχι μόνο στη μεγαλύτερη δυνατή ενεργειακή αυτονομία και επάρκεια, αλλά και στην εξαγωγή πλεονάζουσας ενέργειας σε άλλες χώρες. *«Μια επάρκεια που αυτή τη στιγμή δεν την έχουμε. Δηλαδή, εισάγουμε ενέργεια. Πληρώνουμε ... ενώ μπορούσαμε να παράγουμε εδώ. Εντάξει, θα εισάγουμε κίολας, αλλά σε ένα βαθμό ορθολογικό. Εδώ το έχουμε ξεπεράσει εντελώς το πλαίσιο αυτό. Και χάνουμε πολλούς πόρους και ανθρώπους... Ίσως να γίνουμε και εξαγωγική χώρα. Ας πούμε στα νησιά ή στα βόρεια σύνορά μας, εισάγουμε αυτή τη στιγμή. Από τη Βουλγαρία, την Αλβανία, από την Τουρκία και την Ιταλία. Θα μπορούσε να γίνει το αντίστροφο... είναι θέμα νοοτροπίας, πιστεύω. Μια βάση, μια ανθρωπολογική βάση στην οικονομία είναι η νοοτροπία».*

Ένα άλλο ζήτημα, ιδιαίτερα για τη νησιωτική Ελλάδα, είναι η σύνδεση των νησιών με καλώδιο μεταφοράς ενέργειας από την ενδοχώρα. Οι ιδιώτες επενδυτές προκρίνουν ότι αυτή είναι η πλέον συμφέρουσα λύση από ό,τι η επένδυση σε τοπική εκμετάλλευση πηγών. Οι συνομιλητές μας επισημαίνουν ότι τα νησιά βρίσκονται σε γεωγραφικό αποκλεισμό ως προς την πρόσβαση σε φθηνή ενέργεια. *«Η Κρήτη και όλα τα νησιά του Αιγαίου δεν μπορούν να έχουν επιλογή προμηθευτών, γιατί δεν έχει ανοίξει ακόμα η αγορά εκεί πέρα, λόγω του ότι δεν έχουν διασυνδεθεί με το ηπειρωτικό σύστημα. Δεν έχουν φτιαχτεί καν οι τοπικές αγορές, που θα ήταν ένα μεταβατικό βήμα... το βάρος θα έπρεπε να το ρίξουμε στο να τα συνδέσουμε αυτά τα νησιά για να σταματήσουν να είναι απομονωμένα ηλεκτρικά και όχι να αρχίσουμε να σκεφτόμαστε να φτιάξουμε και καινούριες αγορές σε ένα μέρος που έχει 100.000 πληθυσμό».*

Την ίδια στιγμή υπογραμμίζεται η ανάγκη στροφής προς τις Α.Π.Ε. όχι μόνο στο πλαίσιο παραγωγής καθαρότερης για το περιβάλλον ενέργειας, αλλά κυρίως για την ασφάλεια εφοδιασμού της χώρας. Έτσι, παράλληλα με τις συμβατικές μορφές ενέργειας η χώρα θα μπο-

ρεί να αυξήσει μέσα από την επένδυση σε Α.Π.Ε. τα δικά της αποθέματα, ακόμα και να εξάγει ενέργεια. «Θα μπορούσαμε να αγοράζουμε φθινό φυσικό αέριο και να βάζουμε τα εργοστάσια φυσικού αερίου να κάνουν εξαγωγές από ηλεκτρική ενέργεια που παράγουν οι ανανεώσιμες πηγές. Δηλαδή, όταν λέμε ότι θέλουμε ανανεώσιμες πηγές... δεν είναι ότι τις θέλουμε μόνο για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Πρώτον οι ανανεώσιμες πηγές μας χαρίζουν ασφάλεια εφοδιασμού... Και το δεύτερο ότι περιμένουμε στα επόμενα χρόνια, αφού περάσει αυτή η πρώτη μεταβατική περίοδος.. να έχουμε φθηνή ενέργεια από τις ανανεώσιμες πηγές».

Συγκεκριμένη αναφορά σε μορφές ενέργειας γίνεται σε ό,τι αφορά την εκμετάλλευση των υδάτινων πόρων. Η Ελλάδα, παρότι έχει υδάτινες πηγές δεν της έχει εκμεταλλευτεί σε σημαντικό βαθμό για την ανάπτυξη υδροηλεκτρικών σταθμών ακόμα και μικρής κλίμακας. Αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι δεν έχουμε αξιοποιήσει ούτε το 10% των υδάτινων πόρων ενώ «στην Ευρώπη έχει αξιοποιηθεί το 90% σε μερικές χώρες... Είναι πιο δύσκολα και πιο σύνθετα τα έργα».

Παράλληλα, προτείνεται να ενδιαφερθεί η χώρα μας και για άλλες μορφές παραγωγής ενέργειας που έχουν αναπτυχθεί και υλοποιούνται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως ενδεικτικά η καύση απορριμμάτων για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Οι συνομιλητές μας επίσης διατυπώνουν προτάσεις για τη μέγιστη δυνατότητα εξοικονόμησης ενέργειας από την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων, όπως ενδεικτικά η περίπτωση της συμπαραγωγής ηλεκτρισμού και θερμότητας, μια τεχνολογία, η οποία αναπτύσσεται τα τελευταία χρόνια στην Ευρώπη ως κερδοφόρα προσέγγιση για την εξοικονόμηση ενέργειας και λειτουργεί παράλληλα με την ανάπτυξη των Α.Π.Ε..

Οι ιδιώτες επενδυτές υποστηρίζουν την αποκεντρωμένη παραγωγή, έτσι ώστε να αποφεύγεται η δαπάνη της μεταφοράς ενέργειας. Προτείνουν την αποκεντρωμένη ανάπτυξη που θα βασίζεται στην εκμετάλλευση τοπικών φυσικών πόρων. Ωστόσο, επισημαίνουν ότι για να λειτουργήσει με όφελος αυτός ο προσανατολισμός, θα πρέπει να υπάρχει το κατάλληλο υποστηρικτικό δίκτυο από τη Δ.Ε.Η. Έτσι, προηγείται η ενδυνάμωση του απαρχαιωμένου δικτύου της Δ.Ε.Η., ώστε να μπορέσουν να αναπτυχθούν επενδύσεις εκμετάλλευσης ακόμα και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Με την εκμετάλλευση των τοπικών πόρων πιστεύουν ότι επιτυγχάνεται ένα είδος εκδημοκρατισμού της ενέργειας, που μπορεί να οδηγήσει σε οικονομικό όφελος μέσα από

τη μείωση του κόστους παραγωγής και μεταφοράς της. Ιδιαίτερες αναφορές γίνονται για την ποικιλία των φυσικών πόρων που μπορεί να εκμεταλλευτούν για την παραγωγή ενέργειας σε αποκεντρωμένο πλαίσιο. Δηλαδή, ανάλογα με τους πόρους κάθε περιοχής μπορεί να υπάρχει το κατάλληλο μείγμα εκμετάλλευσης διαφορετικών πηγών ενέργειας για την πλήρη κάλυψη των τοπικών αναγκών. Εκτός από τις γνωστές ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αναφέρονται και άλλες, όπως η γεωθερμία, η βιομάζα, τα βιοκαύσιμα. «Ο κόσμος έχει αλλάξει και εμείς ακόμα συζητάμε τις Α.Π.Ε.».

Ειδική επισήμανση γίνεται στην εξοικονόμηση ενέργειας, που θεωρείται ως ένας παράγοντας που δεν πρέπει να λείπει από τα μελλοντικά σχέδια της χώρας ως προς το ενεργειακό μείγμα. Πέρα από τις επενδύσεις στην εκμετάλλευση φυσικών ενεργειακών πόρων, θα πρέπει να σχεδιαστεί μια κατάλληλη πολιτική για την εξοικονόμηση ενέργειας σε ένα ολιστικό πλαίσιο προγραμματισμού. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο ότι ο σχεδιασμός της εξοικονόμησης θα πρέπει να μη γίνεται αποσπασματικά, αλλά συνολικά, προκειμένου να αποδίδει τα μέγιστα. «Πετάμε ενέργεια.... Πετάμε λεφτά... Το μεγάλο λάθος του 'Εξοικονομώ' ποιο ήταν; Ότι σε μια πολυκατοικία που έχει είκοσι διαμερίσματα πας και κάνεις ένα διαμέρισμα. Αντί να δώσεις κίνητρα σε όλη την πολυκατοικία».

Η ενεργειακή πολιτική της Ελλάδας επισημαίνεται ότι θα πρέπει να εναρμονιστεί με τις αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς προωθείται πια το μοντέλο της ενεργειακής ένωσης. Έτσι, το μείγμα ενεργειακής επένδυσης για την Ελλάδα στο μέλλον θα πρέπει να καθοριστεί σε επίπεδο και ευρωπαϊκών διαβουλεύσεων. «Η ενέργεια είναι ένας από τους τελευταίους τομείς που θα εναρμονιστεί ευρωπαϊκά ... Η ενέργεια σε μεγάλο βαθμό ακόμα, το πώς παράγεις, τι μείγμα χρησιμοποιείς, καθορίζεται σε εθνικό επίπεδο. Όλες οι κυβερνήσεις θεωρούσαν ότι αυτό είναι ένα από τα πυρηνικά στοιχεία της πολιτικής κυριαρχίας τους.... Και ήταν πολύ φειδωλοί στο να το παραχωρήσουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Αλλά, αλλάζει αυτό σιγά-σιγά». Στο πλαίσιο αυτό και επειδή κατά τους συνομιλητές μας η χώρα δεν έχει ακόμα δικό της πλάνο ενεργειακού μείγματος για το μέλλον, οι κανόνες της αγοράς θα είναι εκείνοι που θα καθορίσουν ποιες μορφές ενέργειας θα αναπτυχθούν στο μέλλον στη χώρα μας. Πιο συγκεκριμένα, επισημαίνουν ότι η οικονομία και η τεχνολογία, οι τεχνολογικές εξελίξεις, θα διαμορφώσουν το μέλλον του ενεργειακού μείγματος στη χώρα μας, καθώς και οι καθολικοί

παράγοντες, όπως η κλιματική αλλαγή. Ωστόσο, τονίζουν ότι έχουμε τη δέσμευση να εναρμονιστούμε με τον Ευρωπαϊκό Ενεργειακό Οδικό Χάρτη και τους κανόνες που ορίζει. «Η χώρα ξέρει που θέλει να πάει; Όχι... Η αγορά από μόνη της δίνει προτάσεις... Οι κύριες αρχές έρχονται από την Ευρώπη... Όλοι οι υπόλοιποι είμαστε υποχρεωμένοι να ακολουθήσουμε.. Ουσιαστικά μιλάμε για το μακροχρόνιο ενεργειακό σχεδιασμό... Η χώρα μας έχει υπογράψει ότι πρέπει να εναρμονίσει την πολιτική της με αυτήν την Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αυτό θα πρέπει να γίνει... Άρα, θα είναι ουσιαστικά η τεχνολογία και η οικονομία, η οποία θα καθορίσει πως θα πετύχεις το στόχο που έθεσε η οργανωμένη κοινωνία μέσω της Κυβέρνησης ή μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι, περίπου γίνεται... Το κίνητρο για τους επενδυτές έχει να κάνει με την ορμή... που έχουν πάρει οι Α.Π.Ε. και το γεγονός ότι έχουν αρχίσει να γίνονται ανταγωνιστικές και να συντελείται αυτή η ενεργειακή στροφή εκ των πραγμάτων. Δηλαδή, πιο πολύ κίνητρα που δημιουργεί η ίδια η αγορά. Και επίσης, κίνητρα που προφανώς δημιουργεί η κλιματική αλλαγή.. Λοιπόν, πιο πολύ είναι αυτοί οι λόγοι που στηρίζουν, ας πούμε, την κατάσταση, παρά η πολιτική, η οποία έχει μείνει πίσω ακόμα και σε ευρωπαϊκό επίπεδο».

Οι ιδιώτες επενδυτές υποστηρίζουν ένθερμα την απελευθέρωση της παραγωγής ενέργειας στην Ελλάδα σε όλο το φάσμα των φυσικών πόρων, την οποία μέχρι πρόσφατα κατείχε μονοπωλιακά η Δ.Ε.Η. με σχετική νομοθετική προστασία (ως προς την εκμετάλλευση του λιγνίτη). Πιστεύουν ότι με βάση τους κανόνες της αγοράς, αυτή η απελευθέρωση θα αποβεί προς όφελος όχι μόνο των ιδιωτών επενδυτών, αλλά και των πολιτών, καθώς μέσω του ανταγωνισμού θα προκληθεί μείωση των τιμών. Περιγράφουν, δηλαδή, μια αλυσιδωτή διαδικασία σύμφωνα με την οποία η απελευθέρωση της αγοράς στην παραγωγή θα προωθήσει την απελευθέρωση και στην προμήθεια, η οποία θα δώσει στον τελικό αποδέκτη - καταναλωτή τη δυνατότητα επιλογής παρόχου ρεύματος βάσει προσφορών από ποικίλους παρόχους. «Παρόλο που ξεκίνησε η απελευθέρωση από το 1999, πρακτικά ο ανταγωνισμός είναι περιορισμένος σε ένα κομμάτι μόνο. Δηλαδή, ανταγωνίζονται εργοστάσια φυσικού αερίου με άλλα εργοστάσια φυσικού αερίου ή με πετρελαϊκά εργοστάσια. Δεν έχει κατορθωθεί ακόμα να υπάρξει ανταγωνισμός σε όλο το φάσμα της παραγωγής, διότι ως προς τη λιγνιτική παραγωγή και την υδροηλεκτρική παραγωγή, δεν έχει υπάρξει ακόμα πρόσβαση τρίτων σε αυτές... Ακόμα έχει η Δ.Ε.Η. την αποκλειστική πρόσβαση... Εάν

δεν υπάρχει ανταγωνισμός, δεν μπορούνε να δημιουργήσουνε εξισορροπημένα χαρτοφυλάκια ενέργειας, άρα προμηθευτών».

Ένα άλλο ζήτημα που συνδέεται με το θέμα της απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας είναι η οργάνωση της λειτουργίας της προθεσμιακής αγοράς. Επισημαίνεται ότι η Ελλάδα δεν έχει αναπτύξει το σχεδιασμό για τη λειτουργία της προθεσμιακής αγοράς σε ότι αφορά την εκ των προτέρων οριστικοποίηση της τιμής του ρεύματος. Η τιμή του ρεύματος στη χώρα μας ορίζεται στο τελικό στάδιο, δηλαδή, όταν θα φτάσει στον καταναλωτή, ενώ σύμφωνα με την προθεσμιακή αγορά θα πρέπει να γίνεται προγραμματισμός και δέσμευση τιμών. Με αυτόν τον προγραμματισμό οι επενδυτές θα μπορούν να λειτουργήσουν καλύτερα σε ένα σταθερό περιβάλλον αγοράς. *«Δεν μπορείς δυο χρόνια πριν να κλείσεις εσύ τι τιμή θέλεις να έχεις... Αν, δηλαδή, εγώ έχω ένα εργοστάσιο και θέλω να κάνω ένα πλάνο για να πουλήσω τα προϊόντα... δεν μπορώ να ξέρω το κόστος για την παραγωγή μου, ποιο θα είναι τα επόμενα δύο χρόνια. Πρέπει να περιμένεις την προηγούμενη ημέρα, τότε θα ξέρουμε ποιο είναι το κόστος».*

6. Συμπεράσματα

Η διεξαγωγή της ομάδας εστιασμένης συνέντευξης – συζήτησης με ιδιώτες επενδυτές οι οποίοι δραστηριοποιούνται στο πεδίο της ενέργειας στη χώρα μας ανέδειξε συνοπτικά τα εξής:

Σήμερα διαπιστώνεται ένα σταδιακό άνοιγμα της αγοράς ενέργειας στη χώρα μας με την ενδυνάμωση του ρόλου των ιδιωτών επενδυτών, ο οποίος αναμένεται να διευρυνθεί. Αναγνωρίστηκαν βασικές δυσλειτουργίες στο στρατηγικό σχεδιασμό της ενεργειακής πολιτικής, αλλά και την αποτελεσματικότητα του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου. Υποδείχθηκε η χρησιμότητα των ενεργειακών επενδύσεων σε τοπικό επίπεδο και διατυπώθηκαν προτάσεις για το μελλοντικό προσανατολισμό τους σε εθνικό και τοπικό επίπεδο με σκοπό την ενεργειακή επάρκεια και ασφάλεια. Ωστόσο, οι αντιδράσεις του τοπικού πληθυσμού είναι εκείνες που έρχονται συχνά στο προσκήνιο της συζήτησης και προσδιορίζονται από τους εκπροσώπους των ιδιωτών επενδυτών ως ο καταλυτικός παράγοντας για την υλοποίηση ή μη μιας επένδυσης στην εκμετάλλευση ενός τοπικού ενεργειακού πόρου. Επιπρόσθετα, θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε τις προσπά-

θεις των συμμετεχόντων για την προβολή μιας θετικής αυτοεικόνας. Ένα πλαίσιο αναφοράς μέσα από το οποίο επιδιώκεται η ανάδειξη του ρόλου της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης.

Ως προς τα επιμέρους, σημαντικά ζητήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι οι ιδιώτες επενδυτές είναι τα εξής:

A) Η έλλειψη σαφούς και συγκεκριμένου νομοθετικού πλαισίου.

Οι διατάξεις που διέπουν και ρυθμίζουν ενεργειακά ζητήματα:

- Χαρακτηρίζονται από αποσπασματικότητα, προχειρότητα, έλλειψη σύνδεσης με άλλα τοπικά προβλήματα, αντιφατικότητα, απουσία προγραμματικής προοπτικής.
- Αγνοούν τη σύνθετη και ευμετάβλητη εικόνα του χώρου της ενέργειας και στερούνται ευελιξίας στην αντιμετώπιση των αναφυόμενων προβλημάτων.
- Εμποδίζουν τη δημιουργία και εξέλιξη επενδυτικών σχεδίων και αποθαρρύνουν ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις με τη συντήρηση ενός κλίματος αβεβαιότητας και ενδεχόμενης ριζικής μεταβολής του θεσμικού πλαισίου.

Οι παρενέργειες που μια αποσπασματική, πρόχειρη και συμπτωματική αντιμετώπιση επιφέρει, λειτουργούν ως τροχοπέδη και ανασταλτικός παράγοντας για τη συνθετική λειτουργία των επιμέρους αναπτυξιακών τομέων. Οι σχεδιαζόμενες επενδύσεις στον ενεργειακό χώρο αντιμετωπίζονται ως μια τυχαία συνθήκη, τελειώς ασύνδετη με τις παραμέτρους που τις προσδιορίζουν, τον τρόπο και τον χρόνο υλοποίησής τους καθώς και την συνάφεια με το ευρύτερο κοινωνικό/οικονομικό πλαίσιο που εντάσσονται. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι τοπικές κοινωνίες υποδοχής των επενδυτικών σχεδίων είναι ανενήμερες και απροετοίμαστες για τις αλλαγές που επέρχονται. Υπό αυτή την οπτική γωνία, οι νομοθετικές ρυθμίσεις και οι διοικητικές αποφάσεις θα πρέπει να εξυπηρετούν τον μακροπρόθεσμο ενεργειακό σχεδιασμό, τόσο αναφορικά με τους όρους υλοποίησης των ενεργειακών επενδύσεων, όσο και με τη σύνδεση του ενεργειακού χώρου με την ευρύτερη αναπτυξιακή προοπτική. Πρέπει να είναι σαφές εκ των προτέρων το πλαίσιο υλοποίησης των επενδύσεων για να αποφεύγονται εμπλοκές, καθυστερήσεις ή και ματαιώσεις και να έχουν σχεδιαστεί και καθοριστεί τα διαδοχικά στάδια έγκρισης/αδειοδότησης εκάστης των επενδυτικών προτάσεων και συγκεκριμένα:

- › Να έχουν προσδιοριστεί πιθανές εμπλοκές με περιβαλλοντικά προβλήματα μέσω της υποβολής των Μελετών Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων (ΜΠΕ).
- › Να είναι σαφείς οι όροι και οι προϋποθέσεις υλοποίησης αναφορικά με τις διατάξεις περί αρχαιολογικών χώρων, περιοχών φυσικού κάλλους, προστατευόμενων περιοχών, συντελεστών δόμησης και ρύπανσης κλπ.
- › Να έχει προϋπάρξει ενημερωτική καμπάνια με αποδέκτη τον τοπικό πληθυσμό, αναφορικά με την αναγκαιότητα και ωφελιμότητα της επένδυσης, τη σύνδεση και συμπόρευση με τους στόχους του τοπικού αναπτυξιακού μοντέλου και την εξασφάλιση της συναίνεσης των τοπικών φορέων. Ειδικότερα, να οργανωθεί ενημερωτική εκστρατεία στις επιμέρους τοπικές κοινωνίες, που θα επικεντρωθεί στην εξοικονόμηση ενέργειας, στα πλεονεκτήματα των διαφόρων μορφών ενέργειας, στις εναλλακτικές δυνατότητες που προσφέρουν οι Α.Π.Ε. και γενικότερα στη διαμόρφωση μιας ενεργειακής κουλτούρας, που θα συμβάλλει στην απεξάρτηση από τη λογική ότι το δαπανηρό και ρυπογόνο πετρέλαιο αποτελεί τη μοναδική ενεργειακή λύση.
- › Ο εν τω μεταξύ κεντρικά σχεδιασμένος ενεργειακός προγραμματισμός να περιλαμβάνει μια συσχέτιση προσφοράς/ζήτησης και να προγραμματίζει τις εγκρινόμενες επενδύσεις με βάση αυτά τα δεδομένα, ούτως ώστε να αποφεύγονται φαινόμενα αναπορρόφητης προσφοράς όπως για παράδειγμα συνέβη στην περίπτωση των οικιακών παραγωγών μικρών μονάδων φωτοβολταϊκών, αλλά και μεγαλύτερων επενδυτικών μονάδων.
- › Να έχουν καθοριστεί εκ των προτέρων και να διαμορφώνονται σύμφωνα με τις εξελίξεις στην εγχώρια αλλά και διεθνή ενεργειακή αγορά, οι όροι της τιμολογιακής πολιτικής των ενεργειακών προϊόντων, απαραίτητη συνθήκη για τον επενδυτικό σχεδιασμό από πλευράς ιδιωτικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στο χώρο της ενέργειας.
- › Να σχεδιαστεί και υλοποιηθεί ένα πλήρες δίκτυο υποδομών, απαραίτητων για τη λειτουργία των φορέων παροχής ενεργειακών προϊόντων και υπηρεσιών. Επ' αυτού η λύση πρέπει να αναζητηθεί συνδυαστικά στα έργα ΣΔΙΤ (Συμπράξεις Δημοσίου – Ιδιωτικού Τομέα), αλλά και στη διαμόρφωση ενός πλαισίου προδιαγραφών

για ενεργειακές επενδύσεις, βάσει του οποίου οι υποψήφιοι επενδυτές θα αναλαμβάνουν την υποχρέωση να παρέχουν αντισταθμιστικά οφέλη στην ευρύτερη τοπική κοινωνία, ως αντάλλαγμα των ευκαιριών υψηλής κερδοφορίας που τους παρέχονται.

Η συνδυαστική προώθηση και υλοποίηση των προαναφερόμενων προϋποθέσεων εκτιμάται ότι αφενός θα μεγιστοποιήσει τα μεμονωμένα οφέλη που θα αποφέρει η αποσπασματική πραγμάτωσή τους, αφετέρου θα συντελέσει στη λειτουργία ενός ορθολογικά οργανωμένου ενεργειακού μοντέλου που θα συμβάλλει αρχικά στον περιορισμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και εν τέλει στην αποτροπή της.

Β) Η τοπική κοινωνία: Αποδοχή και αντιστάσεις

Η τοπική κοινωνία αναδεικνύεται ως η βασική παράμετρος η οποία μπορεί να καθορίσει την πορεία μιας επένδυσης στην εκμετάλλευση ενεργειακών πόρων. Η αποδοχή ή η απόρριψη από τον τοπικό πληθυσμό της απόπειρας μιας ιδιωτικής εταιρείας να επενδύσει στην αξιοποίηση των ενεργειακών πόρων μιας περιοχής, μπορεί να καθορίσει τη θετική ή την αρνητική πορεία την επένδυσης.

Η αποδοχή των τοπικών κοινωνιών θα μπορούσε να επιτευχθεί με την εμπλοκή του Κράτους και της τοπικής κοινωνίας με σκοπό την καλλιέργεια κουλτούρας αποδοχής των ενεργειακών επενδύσεων, με τη συμμετοχή των μελών της τοπικής κοινωνίας σε διάλογο για την ενέργεια, ο οποίος θα διοργανώνεται με ευθύνη του Κράτους, με τους Δημάρχους να λειτουργούν ως σταθεροί διαμεσολαβητές μεταξύ των εταιρειών και του τοπικού πληθυσμού, ώστε να διευκολύνεται το έργο του ενδιαφερόμενου επενδυτή, με τη δημιουργία θέσεων εργασίας στην περιοχή από το επενδυτικό σχέδιο, καθώς η απασχόληση φαίνεται να είναι ο σημαντικότερος παράγοντας που μπορεί αποτελεσματικά να επηρεάσει τους πολίτες, ώστε να αποδεχθούν την ενεργειακή επένδυση στην περιοχή τους.

Γ) Τα μείζονα διακυβεύματα για τους ιδιώτες επενδυτές

Για τους ιδιώτες επενδυτές, βασική προτεραιότητα είναι η ανάπτυξη μιας σταθερής και διαχρονικής πολιτικής για την ενέργεια και ο προσδιορισμός των στόχων για ένα βιώσιμο ενεργειακό μείγμα που θα καλύπτει τις ανάγκες της χώρας. Στη συνέχεια απαιτείται η

άμεση άρση των καθυστερήσεων για τη χάραξη εθνικής πολιτικής για την ενέργεια, η οποία υπαγορεύεται από την υποχρέωση εναρμόνισης των εθνικών σχεδίων με την ευρωπαϊκή ενεργειακή πολιτική και την κλιματική αλλαγή.

Βασικό ζητούμενο είναι επίσης η περαιτέρω απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας προς όφελος του καταναλωτή. Για τους ιδιώτες επενδυτές διαπιστώνεται η ανάγκη ανάπτυξης της εκμετάλλευσης από την Ελλάδα των δικών της ενεργειακών πηγών τόσο για λόγους εξοικονόμησης δαπανών από τη μείωση των εισαγωγών, όσο και για λόγους ανοίγματος της εγχώριας αγοράς ενέργειας και των θέσεων εργασίας υψηλής εξειδίκευσης που αυτή συνεπάγεται. Διαπιστώνεται επίσης, η ανάγκη άμεσης διασύνδεσης των νησιών με το δίκτυο της ενδοχώρας και η στροφή των επενδύσεων προς τις Α.Π.Ε. με στόχο όχι μόνο την καθαρότερη για το περιβάλλον παραγωγή ενέργειας, αλλά και την ασφάλεια εφοδιασμού της χώρας. Παράλληλα, δίνεται έμφαση στην αξιοποίηση των υδάτινων πόρων της χώρας, αλλά και στην ανάπτυξη της τεχνολογίας για την παραγωγή ενέργειας από την καύση απορριμμάτων. Συγχρόνως υποδεικνύεται η αύξηση των επενδύσεων για τη συμπαραγωγή ενέργειας, σε κάθε μορφή της. Η αποκεντρωμένη παραγωγή κρίνεται απαραίτητος όρος για τον εκδημοκρατισμό της ενέργειας σε εθνικό επίπεδο και αφορά την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων κάθε περιοχής με τοπικό σχεδιασμό για το πλέον συμφέρον ενεργειακό μείγμα. Η έμφαση τίθεται σε ιδιωτικές επενδύσεις για την εξοικονόμηση ενέργειας, σύμφωνα με έναν αναγκαίο προσανατολισμό προς την Ευρωπαϊκή Ενεργειακή Ένωση και τον Ευρωπαϊκό Ενεργειακό Οδικό Χάρτη.

Βιβλιογραφία – Ηλεκτρονικές πηγές

- Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος, (2017). [<http://www.eea.europa.eu/el/themes/climate/intro>]
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Τεύχος Πρώτο, Αρ. Φύλλου 286, 22 Δεκεμβρίου 1999, Νόμος Υπ αριθ. 2773.
- Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Τεύχος Πρώτο, Αρ. Φύλλου 309, 22 Δεκεμβρίου 2005, Νόμος Υπ αριθ. 3426 «Επιτάχυνση της διαδικασίας για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας».

- Μηνιαίο Δελτίο Συστήματος Συναλλαγών ΗΕΠ, Δεκέμβριος 2016.
- Διαχειριστής Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΔΕΕΣΜΗΕ) [<http://www.desmie.gr/ape-sithya/adeiodotiki-diadikasia-kodikoroiisi-nomotheias-ape/periechomena/diadikasia-adeiodotisis/>]
- Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ) (2016), Έκθεση σε συνεργασία με το Ε3MLab-Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο με τίτλο *Μακροχρόνιες Ενεργειακές Προοπτικές: Οι προκλήσεις για τον ενεργειακό τομέα στην Ελλάδα με Ορίζοντα το 2050*.
- Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ), 2008 [<http://www.ypeka.gr/rescampaign2008/sith-ti-einai.html>]
- European Commission (2015). Energy Union and Climate: Making energy more secure, affordable and sustainable. [https://ec.europa.eu/priorities/energy-union-and-climate_en]
- HWEA Wind Energy Statistics 2014: [http://eletaen.gr/wp-content/uploads/2015/01/2014_-HWEA_Statistics_Greece.pdf.]
- Official Journal of the European Union (2012) [<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0001:0056:en:PDF>]
- PROTERGIA: <http://www.protergia.gr/el>
- Δ.Ε.Η. Α.Ε.: <https://www.dei.gr/el>
<https://www.dei.gr/el/oikiakoi-pelates/>&
<https://www.dei.gr/.../nomiko-kathestws-gia-tis-xrewseis-upiresiwn-koinis-wfeleias>
- Ελληνική Επιστημονική Ένωση Αιολικής Ενέργειας (ΕΛΕΤΑΕΝ):
<http://eletaen.gr/>
- Ελληνικός Σύνδεσμος Ανεξάρτητων Εταιρειών Ηλεκτρικής Ενέργειας (Ε.Σ.Α.Η.): <http://www.haipp.gr/>
- Ελληνικός Σύνδεσμος Μικρών Υδροηλεκτρικών Έργων (Ε.Σ.Μ.Υ.Ε.):
<http://microhydropower.gr/>
- Ελληνικός Σύνδεσμος Συμπαράγωγής Ηλεκτρισμού και Θερμότητας:
<http://www.desmie.gr/>
- Λειτουργός Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας Α.Ε. (ΛΑΓΗΕ):
<http://www.lagie.gr/>
- Όμιλος Ελληνικά Πετρέλαια Α.Ε.: <http://www.helpe.gr/>
- Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (Ρ.Α.Ε.): <http://www.rae.gr/site/portal.csp>
- Συμπράξεις Δημόσιου & Ιδιωτικού τομέα: <http://www.sdit.mnec.gr/>
- Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας: <http://www.ypeka.gr/>